Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 37 (9412) | Среда, февраль 13, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

«Мурнакчы бүдүрүлгелерниң инициативазын ёзугаар уткуштур планнарны алыр дээш шимчээшкин ам чуртта калбарып турар. Ол инициативаны СЭКП Төп Комитеди аажок улуг ужурдузалыг кылдыр көрүп турар. Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге иштики курлавырларны мобилизастаарынга үндезилээш, продукцияны бүдүрүп үндүрерин дыка көвүдедирий, ооң шынарын экижидерин чедип ап болур».

(Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыындан).

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерия болгаш белеткээрин көвүдедири база малдың болгаш куштуң продуктулуун бедидери дээш автономнуг республикаларның, крайларның, областарның, автономнуг областарның 1973 чылда Бүгү-россия социалистиг чарыжының түүнелдерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС чугаалажып көрген.

Тиилекчилерге санаттырганнар: Соңгу-Барның зонадан — Ленинград область, Төп зонадан — Москва, Волга-Вятскиден — Киров, Төп Кара хөрзүннүг зонадан — Белгород, Поволжьеден — Башкир АССР, Соңгу-Кавказтан — Дагестан АССР, Урал зоназындан — Челябинск, Ыраккы Чөөн чүктен — Сахалин область, Соңгу зонадан —Коми АССР болгаш Якут АССР. Оларга шуптузунга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл туктарын база акпа шаңналдарын тывыскан.

Ийиги черни эзлээннер: Төп зонадан — Владимир, Кострома болгаш Орёл областар, Волга-Вятскиден — Марий АССР, Поволжьеден — Пенза область, Соңгу-Кавказтан — Кабардин-Балкар АССР, Урал зоназындан — Удмурт АССР болгаш Курган область, Варынын-Сибирьден —Тюмень область, Чөөн Сибирьден — Красноярск крайның Хакас автономнуг облаазы, Ыраккы Чөөн чүктен— Хабаровск край, Соңгу зонадан — Магадан область. Оларны акпа шаңналдары-биле демдеглээн.

(СЭТА-ның корр.).

КЫШТАГЛААШКЫН—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

МАЛЫ ХҮР

Беш чылдың тодарадыкчы чылы эрткен шиитпирлиг чылдан дудак чок бедик көргүзүглер-биле демдеглээр деп күзел «Революцияның чалбыжы» совхозтуң сураглыг хойжузу Иван Петрович Сафоновтуң сагыш-сеткилинде ханы сиңиккенин ооң бо хүннерде ажыл-херээнден-даа, алган социалистиг хүлээлгелериндеда эскерип болур.

Балгазынның девискээринде хар кылын чаггаш, күскээр чылаап, соорга доңа берген. Ооң сөөлүнде удаа-дараа чагбышаан, дүвүлен хадыырда, одар-белчиирлерни кылын болгаш кадыг хөртүк дуглай берген. Бедик даглар, кырланнар чок болганындан хыырга база үнмээн.

Кыштың мындыг бергезимээр байдалында эрткен чылын белеткээн мал чеминиң чедишпези база калсырлажы берген. Сиген болгаш концентраттыг чемнер эвээш-бичe бардаа болза, кол чем болур саваң совхозта ниитизи-биле төнүп турар. Ынчангаш кол идегел далбыйлаашкында, малды шын одарладырында, бар мал чемин камныг чарыгдаарында болуп турар.

Иван Петрович бодунуң байлак дуржулгазы-биле, күш-ажылга чүткүлдүү-биле коданында бүгү таарымчалыг байдалды тургузуп ап шыдаая болгаш бо кыштан хоюн хүр, менди, хөй төлдүг, арбын дүктүг кыдыр ажырып алырынга бүрүн бүзүрелдиг.

Хойжу ону чүүүң-биле чедип алганы? Кыштың берге байдалын, мал чеми саваңның эвээжин эрте-ле эскергеш, чер одарын билдилин-биле ажыглаан, бар мал чемин эң-не камныы-биле ажыглаан. Хоюнуң кажаа-хораазы чылыг, арыг. Малга чем каап бээр саваларны четчири-биле кылган, мал чеми хораар, төктүр чорукту болдурбайн турар.

Хойнуң суттадынче онза кичээнгей салып, ону хүнде ийи катап суттарын турар. Мал аарыгларынга удур тарыышкыннарны болгаш өске-даа хемчеглерни баш удур алган. Хойларның байдалын, дуюу тастаанын эртениң-не хынаан, бичии-ле чигаинчиг болганнарын өдекке арттырган, 2—3 хүн тургузу азырап турар.

Ооң түүнелинде кодан хоюн хүр болгаш ортумактан өрүү деңгелдиг хевээр.

Иван Петрович Сафонов хой ооолдаашкынынга ыяк белеткенип алган. Хойжунуң коданында төрүүр 674 хой бар. Олар февральдан эгелеп ооолдаар. Хойжу бирги эзлчегдө төрүүр хойларының күш-чамынче кичээнгей салгаш, оларны бир дески ортумактан өрү деңгилгелиг болурун чедип алган. Ону чедип алырда, күжү арай арган хойларга немелде чем берип, ажаалдазын экижиткен. Ооң аңгыда хойлар төрүүрүнүн мурнунда бүдүн чартык ай бурунгаар оларга немелде чемин берип эгелээн.

Хой бүрүзүнге хонукта 200—400 грамм сигенни, 150—200 грамм холумактыг чемни берип турар. Минералдыг чемнер болгаш суг-биле үзүктел чокка хандырып турар.

Зоотехникти болгаш ветеринарлыг хемчеглерни база ап келген. Чаш хураганнар турар тускай кажаадарны чылыглап белеткээш, чугайлап, дезинфексилээн, одалгаазын таарыштырган. Төрээн хойларның хураганы-биле кады турар үзүктээштерин белеткээн.

Малчының бир онзагай чүүлү болза, төрүүр хойларының кажан ооолдаар хуусаазын барык-ла чазыг чок билири, ынчангаш оларны төрүүр үеэзи-биле бөлүктеп каан, мооң ужурунда бүгү хой коданга ооолдаар.

Хой ооолдай берген үеде удавас төрүүр болгаш төрүүкен хойларны чемгерериниң рационун тургускан. Хойларны болгаш хураганнарны чемгерериниң, эмзирериниң, ажыдарының, кажаалаарының үешагын чижеглеп доктаатканы. Хой төрүп эгелээнинден бээр ийи ай иштинде оларны төлү-биле кады чемгерер сиген, саваң, сула, концентрат кыштага белеп.

Иван Петрович Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Чыртай-ооловичи Оржакка ажык чагаа бижээш, төрүүр үүс баш хойдан 125 хураган алырын хүлээнген. Ооң сөөлүнде СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын, көдээ ишчилериниң Бүгү-эвилеп социалистиг чарыжының дугайында доктаалды танышкаш, мурнунда алган хүлээлгезин эде көргеш, төрүүр үүс хойга онааштыр 140 хураганны алырын хүлээнген.

Кыш бо хире апарганда, хоюн хүр тургузуп, хой ооолдаашкынынга эки белеткенген малчын бодунуң хүлээлгезин күүседип шыдаар.

С. ЧИГЖИТ.

ХОНАШ САНАЙ ХОЙЛАР ООЛДААН

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң хойларын улуг сонуургал-биле таныжып көргеш, тодарадыкчы дөртку чылда алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдап турар. Совхозта үш хойжу бригадада 16 муң баш төрүүр хой бар. Ам 5251 хой ооолдаан. Чаш хураганнар менди.

Хойжулар Тюлюш Шанмак-оол, Ховалыг Кара-оол, Кыргыс Шивит-Доржу, Тюлюш Делгер-оол, Доңгак Анай-оол 208—287 чедир чаш хураганнарны хорамча чок доруктуруп, кызымак ажылдап турарлар.

Малчыннарга дуза көргүзери-биле совхоз төвүнден 96 сакманщик кыштагларже үнүкен. Оларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг бүгү байдал тургустунган.

Хойжуларда аъш-чемниң курлавырын, керосинни, лампаларны чедирген. Бригада бүрүзүнде четчир санныг водовозтарны быжыглаан.

Д. ДОҢГАК.

* * *

Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң шээр малы массалыг ооолдан турар. Колхозтуң комсомол организациязы 18 нижиин сакманщиктедип үндүрген. Төре-Хөлде хойжуларда комсомолчулар Ольга Манчыы, Татьяна Кульдун, Татьяна Кечилек олар чеде берген. Олар 60—120 чедир хураганны доруктуруп, эки ажаап турар.

Төрээн хойларга, хураганнарга бээр комбикорм болгаш суланы чедирген. Колхозта партия, комсомол организацияларының төлээлери малчыннарга лекция, беседаларны номчуп, оларның ажылын доктаамал хайгаарап турарлар.

Д. ЧЫРГАЛ.

* * *

Мал ажылында чугула кампания — хой ооолдаашкыны Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозта эгелей берген. Шупту 1310ł баш хой ооолдаар ужурлуг. Ынчангаш харны далбылап, колхоз, төвүнден ырак эвес кыштагларга чылыг сугну чедирерин организастаан. Сиген, саваң, суланы кышталарда немей чедиргилээн.

Сакманщиктер кышталарда чеде бергилээй. Олар аваа дөртеп ажыг хонук ажылдаар. Ону барымдаалааш, оларның бичии уругларын ясли-садка авалары келгиже доктаамал тургузаар деп колхоз баштаар чери шиитпирлээн.

А. МОНГУШ.

* * *

Партия обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке боттарының үлүг-хуузун кирер дээш Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң хойжулары тодарадыкчы, дөртку чылда социалистиг хүлээлгелерин алганнар. Мурнакчы хойжу Бараан Лузу 100 хойдан-на 100 хураганны, бир хойдан 2,3 кг дүктү кыргын алырын хүлээнген. А аныяк хойжу Виктор Бичемей оон хойну адаан. Ол 100 хойдан-на 101 хураганны, бир хойдан 2,3 кг дүктү кыргын алырын социалистиг хүлээлгезинде айыткан.

Совхозта хой ооолдаашкыны амдыызында эгелевээн. Хойжулар аваа белеткел ажылдарын доокан. Мэл чемниң курлавырын тургузуп алган. Сакманщиктерниң чурттаар бажыңнарын белеткеп каан.

К. КУУЛАР.

* * *

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда 25 кодан төрүүр хой бар. Колхозтуң Бора-Шай, Хам-Дыт, Улаатай хойжу бригадаларында 2880 хой ооолдаан, оон 2887 хураганны менди алган.

Бо хүннерде малчыннарга 470 тонна көк суланы, 150 тонна концентратты сөөртүп чедирерин көрген. Суг сөөртүр машиналарны бригадаларда доктаамал быжыглаан. Олар график ёзугаар ажылдап турар. Мал эмчилери Серен-Доржу Чинчи, Ондар Херел-оол, Зоя Биче-кыс малчыннарны доктаамал эргип, оларга боттуг дузаны көргүзүп турарлар.

М. БАЙЫР.

КЫЙГЫРЫГГА СОРУК КИРГЕШ

СЭКП ТК-ның партияга болгаш совет улуска Кыйгырыын Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң ажыл-ишчилери изии-биле детизээн.

Малчыннар аңаа сорук киргеш, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, эрес-шудургу ажылдап турар.

Амгы үеде колхозта 5280 ажыг хой ооолдаан, чаш хураганнар онча-менди доругуп турар. Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Д. М. Биче-оолдуң малы кыштан эки ажып, төрээн 230 хоюндан 235 хураганны менди ап, чарыштың мурнуку одуруунда бүзүрелдиг базып орар.

Биче-оол хойжу Тейниң Дамдыңны социалистиг чарышка кыйгыргаш, ооң аалынга барып, арга-дуржулгазын солчуп, чарыжының негелделерин чедирип берген. Ол үүс хойдан-на 100 хураганны камгалап, бир хойдан 1,5 кг дүктү кыргыырын хүлээнген.

Бо хүннерде Тейниңниң коданында 224 хой хураганнаан, оон 226 хураган алдынган. Оларның семис-шыыраа аажок. Ол кажаазының иштинде үш каът клетканларны кылып элган. Чаш хураганнарны ында ажаап турар.

ЧУРУКТА: хойжу Тейниң Дамдың.

Д. ОНДАРНЫҢ фотозу.

КИЧЭЭНГЕИНИ КОШКАТПАС

СЭКП Тес-Хем райкому ажыл-агый бүрүзүнче агитпропбөлүктерни чоокта чаа үндүрген. Оларның сорулгазы мындыг турган: малчын аал бүрүзүнге баар, кыштаглаашкынның канчаар эртип турарын хынаан көөр, ажыл-агыйның удуртукчулары-биле харылзажып тургаш, ылерээн четпестерни эдер. Оон-биле чергелештир малчын бүрүзү социалистиг хүлээлгезин канчаар күүседип турарын сонуурган көөр. СЭКП ТК-ның партияга, бүгү совет улуска Кыйгырыын, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында чыл эгезинде үнген доктаалдарны малчыннарга тайылбырлаар.

«Чодураа» колхозка чораан бөлүк дөрт хонук дургузунда хойжу коданнарга чедип, элээн ажылдарны чоруткан. Малчыннарның кызымак, могаг-шылаг чок ажылының ачызында ниитиниң малы хүр кыштап турар. Хөй-хөй коданнарда байдал эки: малдың күжү багай эвес, төрүттүнген хураганнар онча-менди, кажаалар чылыг, кургаг. Колхозтуң № 2 бригадазының хойжулары Оюн Бара, Аралдии Чүлдүмүңүн хойларының үштүң бир кезин ооолдашкан. Хураган кажааларында клеткаларлыг, сиген каап бээр шагжаларлыг, ында температура доктаамал чылыг. А № 1 бригаданың хойжулары Максим Сувандии, Данзурун Емчур үүс хойга онааштыр 110-110 хураганнарны камгалап, хой бүрүзүнден 3,5—3,7 килограмм дүктү кыргын алыр деп хүлээнгеннер. Хоочун хойжу Сувандиниң хоюн чаа-ла ооолдап эгелеп турар, а Данзурунуң коданында 328 хураган бар. Үшкү бригаданың хойжузу Доңгур Долуманың коданында байдал эки.

Бир эвес бүгү малчыннарда кыштаглаащкын үстүнде эштерде ишкаш эртип турар болза, дүвүрээзин турбас ийик. Ынчалза-даа чамдык бергедээшкиннер бар. И. Чамзын-оолда 190 хой хураганнаан. Үжен ажыг чаш хураган өлген. Чылдагааны чүдел? Аарыг бар, ону эмчилер эмнеп турар. Оон аңгыда, харыысалга чок чорук база үржүктүг болган. Аңаа ажылдап турган сакманщик аныяк кыстар Светлана Сат, Лиза Чараш-оол хураганнарны эки эмзирбес, ой-шаанда чемгербес, суттарбас турган. А улуг хойжу оларны база башкарып шыдаваан. Аныяк хойжу Уккей Хая бо чылын бир дугаар мал кыштагладып турар. Одар кызыы, мал чеми эвээш, ылаңгыя чаш хураган чиир чем чок. Кыштаглаашкынга белеткелди ой-шаанда дооспаан, хураган кажаазы ам безин белеп эвес. «Бригадир Данзурун, зоотехник Соржак бо кыжын биске келбеди. Арга-сүмезин берип, дузалашпас улус-тур» деп, аныяк малчыннар хомудап орар. База-ла аныяк, дуржулгазы эвээш хойжулар М. Дуучун биле Ш. Дугурнуң кыштагларында хураган кажаалары соок. Ынчангаш олар хураганнарны өгде ажаап турар.

«Чодураа» колхоз хойну суг-биле хандырар чамдык хемчеглерин ап турар. Барык-ла кодан санында тускай цистерналарны, доскаарларны салган. Водовозтар сугну сөөртүп аппарган, ол саваларга кудуп каарга, малчыннар оларны чылыткаш, хойга берип турар. Ынчалзадаа суг айтырыы чогуурулуу-биле шиитпирлеттинмейн турар. Чамдык аалдарга суг үзүктелир чедип турар, а өскелериндe суг доскаарда доңуп калгылаан. Ынчангаш хойнуң дыка хөй кезин суг ишпейн турар. Сугнуң азы доштун, одаар чүүлдүң малчыннарга четпейн турарының кол-ла чылдагааны — техника чедишпейн турарында, машиналарның, тракторларның болганчок-ла үрели бээринде. Мону эдер хемчеглерни шүшпеп ап турар.

Колхозтуң малчыннарының бир хомудалы — садыг хандырылгазы. «Автолавка келбес-тир» «Кээрге садып алыр бараан чок» дээр чугаалар хөй. Автолавка ажылын чурумчудар өй келген.

«Хар чуга, соок шоолуг эвес, эки кыш-тыр» деп хөөнге алыскаш, колхоз баштаар чери малчыннарже кичээнгейни кошкадып турар. Ону болдурбазы чугула.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

ДАШТЫКЫДАН чаа МЕДЭЭЛЕР

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

● **БЕРЛИН.** Всеволод Мейерхольдтың төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга холбаштыр ол шылгарацгай совет режиссёрунуң болгаш актёрунуң чогаадыкчы орууның дугайында делгелге Дрезденде ажыттынган.

● **БУХАРЕСТ.** Питештиде автомобиль кылыр заводтан «Дачия—1301» деп аттыг чаа баштайгы чиик автомашина кылдынып үнген.

● **БОНН.** ГФР-ниң бүдүрүге черлериндe ажылчыннарның бертинип, балыгланыр чоруу көвүдээн. Солунларның бижин турары-биле алырга, чылдың-на онгу ажылчын бүрүзү озал-ондакка таваржып, үш минута санында-ла бир ажылчын ажылдаар аргазын долузу-биле оскунуп турар болгаш ийи шак болгаш-ла — айылдыг таварылгадан өлүм-чидим бооп турар.

● **МЕХИКО.** Мексиканың ажыл кылып шыдаар чонунуң 39 хуузу доктаамал ажыл чок деп экономиктиг шинчилел институдунуң төлээлекчизи Рамон Мартинес Эскамилья журналистерге чугаалаан. Ол дээрге, барык 9 миллион мексиканнар херек кырында ажыл чок бооп турары олдур.

● **ГАВАНА.** Делегей хөгжүлдезиниң канада аргелелиниң директору Поль Герэн-Лажуага баштаткан төлээлери Куба биле Канаданың аразыныга техниктиг кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салган. Аалчыларны Кубаның КП ТК-ның бирги секретары, Революстуг чазактың премьер-министри Ф. Кастро болгаш республиканың президентизи Освальдо Дортикос хүлээп алган.

● **ФРИТАУН.** Сьерра Леонда чонуң чизе бүрүткелинге белеткел ажылы эгелээн. Ону бо чылдың апрель 1-де эгелээр. Ол болза республиканың хөгжүлдезинге чугула салыышкын болур деп чурттуң президентизи Сиака Стивенс медеглээн.

● **ДАККА.** Индий океанда Диего-Гарсия ортулукту улуг шериг-далай болгаш шериг-агаар базазы кылыр деп Каттышкан Штаттар биле Англияның шиитпирлээнинге Бангладеш Республиканың чазаа удурланып турар. Ол дугайын республиканың даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизи медеглээн.

● **ДЕЛИ.** Диего-Гарсия ортулукка улуг шериг базазын тургузар дугайында англи-америк дуторжулга дээрге, Индияның национал айыл чок чоруунга дорт кыжаныышкын-дыр деп Индияның премьер-министри Индира Ганди санап турар.

● **НЬЮ-ЙОРК.** Пенсильвания штатта Филадельфия хоорайның чоогунда Франфорд дээр белдир станцияга бараан сөөртүр поездиниң аңдарылганының түүнелинде «Пенсильвания сентрал» компаниянның бүгү демир-орук шугумунда шимчээшкин үрелген. Оон ужурундан АКШ-тың бүгү чөөн талазынга демир-орук шимчээшкини бергедээшкинге таваржып турар.

● **ПАРИЖ.** Уранны арыглаар талазы-биле организациянның Барын-Европа каттыжыышкыны («Евродиф») Францияның девискээринге уранны арыглаар заводту тудар дугайында шиитпир үндүрген. Ол каттыжыышкында Франция, Италия, Швеция, Бельгия болгаш Испания кирип турары билдиңгир. Амгы үеде атомнуг электри станцияларынга ажыглаар оттулар үүлдүн кол хандырыкчызы АКШ-тан ол чурттарның хамаарылгазын эвээдедир аргаы ол бээр деп хайгааракчылар бижип турар.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТКА— КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕЛЕР

Ханты-Манси национал округка Улустарның найыралы орденни тывысканы

ХАНТЫ-МАНСИЙСК. (СЭТА). Ханты-Манси национал округтуң тутунда Ленин ордени-биле кожа Улустарның найыралы орденни кадаан.

Партияның округ комитединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының округ Совединиң каттышкан хуралының хүндүлүг президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын партия Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр улуг сорук кириишкин-биле соңгаан.

Партияның Тюмень область комитединиң бирги секретары Г. П. Богомяков чыылганнарга чүве чугаалаан, партия Төп Комитединиң, Совет чазактың болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң даасканын ёзугаар бедик шаңнал дээш чыылганнарга байыр чедирип, партияның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга чаачаа чедишкиннерлиг болуруп күзээн.

Амгы үениң Ханты-Мансийи— Барының Сибирьниң кол-ла нефтилиг чери. Ында тоску беш чылдың дендии улуг шалыычы тудуглары чоруп турар. Чаартынган черде хоорайлар тургустунуп, демир-оруктарны салып, диптер аразының нефть дамчыдар хоолайларын шөйүп турар. Чер шинчээчилери округтуң девискээринден нефть-биле кайгамчыктыг байлак черээрни ажыткан. Ында чуртта эң улуг дээн Самотлорнуң нефть-биле байлак чери база бар. Бо беш чылда ында чоннуң саны ийиден хөй катап көвүдээни округтуң экономиказының шалыпкын хөгжүп турарының херечилели болур.

Беш чылдың төнчүүнге чедир нефть тывыжы 140 миллион тонна чедер. Ол болза, округтуң ажылчы чоннарының төрээн Коммунистиг партияга, Совет чазакка бедик шаңнал дээш харыызы болур.

Г. П. Богомяков округту Улустарның найыралы орденниг-биле шаңнаар дугайында СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчаап, ону округтуң тутунга кадаан.

Партияның округ комитединиң бирги секретары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. В. Бахилов, Советский ыяш-үлетпүр ажыл-агыйының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. А. Коуров, Фрунзе аттыг колхозтуң даргазының оралакчызы Л. Я. Федотов, чер өрүмнээр ажылдар эргелелиниң начальниги, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Г. Исянгулов болгаш өскелер-даа байырлыг хуралга чүве чугаалаанар. СЭКП ТК-га, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке олар чүректиң ханызындан өөрүп четтириишкинин илереткеш, тоску беш чылдың даалгаларын чедишкиннит күүседиринге боттарының төлептиг салыышкынын кирерин бүзүреткен.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиинге байырлыг чагааны улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алганнар.

Баштайгы чедиишкинни быжыглаар

(Республика үлетпүрүнүң январь айда ажылының түүнели)

Бистиң республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, транспорт, тудуг болгаш амыдырал хандырылга черлериниң коллективтери күжениишкиниг ажылдаан. Республиканың үлетпүрү ниити продукция бүдүрериниң ай планын 103,9 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың январь айынга деңнээрге үлетпүр продукциязын бүдүрериниң хемчээли барык 10 хуу өскен.

Ындыг болзажок, продукция сайгарарының планы эрткен чылдың ол үеэзинде турганындан өзүлделиг болгандаа болза, план бо удаада күүсеттинмээн.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң ай планы 104,3 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үеэзинде деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 9,9 хуу бедээн. Үлетпүр продукциязының бүгү өзүлдези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң күсели-биле чедип алдынган.

Чылдың баштайгы айында «Тыва даг-дүгү», сүт комбинаттарының, Кызылдың сайгарылга базазының, Бай-Хаактың хлеб заводунуң коллективтери бүдүрүлгечи бедик коргүзүглерни чедип алган. Электри энергиязы, хөмүрдаш, даг-дүгү, тудуг ыяжы, эзт, мал саржаа, чалаң сүт продукциязы, хлеб, хлеб-булочка кылыгларын база өске-даа үлетпүр продукциязынып кол хевирлериниң хөй кезиин бүдүрүп үндүрер талазы-биле план күүсеттинген болгаш оларның бүдүрүүшкүнү көвүдээн.

Ынчалза-даа бо чылды чамдык бүдүрүлге коллективтери кошкак темпилиг эгелээнин анализтер херечилеп турар. Январьның бараанныг продукция бүдүрер планын 13, ону сайгарарын 16 үлетпүр бүдүрүлгезин күүсетпээн. Ак-Довуракты үлетпүр бүдүрүлге комбинады, «Сельхозтехниканың» Бии-Хем салбыры, үлетпүр тудуг материалдарының каттыжыышкыны, «Тудуг кезектери» комбинат, «Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг кезектери болгаш конструкциялар заводу дээн чергелиг чамдык коллективтер элээн хожудаашкынныг болуп турар. Ол бүдүрүлгелериниң чедир бербейн барган продукциязының түүү 169 муң рубль болганын айтыр херек. Чамдык бүдүрүлгелериниң буруузу-биле республиканың улус ажыл-агыйы январьда 309 муң кезек туйбуну, 93 тонна чүтайны, 3 муң рубльдиң даараглыг кылыгларын чедир албаан.

Тус-тус бүдүрүлгелерни ап көөр болза 14 бүдүрүлге коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планнын онаалдазын безин күүсеттээн. Чүгле ооң уржуу-биле 189 муң рубльдиң үлетпүр продукциязын чедир берип шыдаваан-дыр бис. «Тудуг кезектери» комбинат, Терлиг-Хаяның мөңгүн суу бүдүрүлгези, Кызылдың, Хову-Аксының, Чадаананың хлеб заводтары, тудуг материалдарының үлетпүр каттыжыышкыны, «Тыва септелге-тудуг» трестиң тудуг кезектери болгаш конструкциялар кылыр заводу, «Сельхозтехниканың» Кызыл-Мажалык салбыры ышкаш коллективтер күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылдың январьда турганындан кудулаткан.

Хожудаашкынныг бүдүрүлге коллективтери болдунган четпестерниң чылдагаанын ларый илередип, дараазында айда ону ыяап-ла эдип алырының арга-курлавырларын дилеп тывары январьның түүнелдери кичээндирип турар.

Р. ЕЛИЗАРОВА.
«Шынның» экономиктиг хайгааракчызы.

Тодарадыкчы 1974 чылдың бедиткен хүлээлгелери боттанып тур

МАССАЛАРНЫҢ ЧОГААДЫКЧЫ ЧОРУУ

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТА

«Социалистиг чарыштың күчүлүг агымынга чаа-чаа кайгамчыктыг эгелээшкиннер төрүттүнген, күш-ажылдың муң-муң шалыпчылары болгаш маадырлары шылгарап үнген. Олар — чаа техниканы шиңгээдип алган кижилер — бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарының үлегер-чижээн көргүзүп, ажыл нормаларының, бүдүрүлге ажылын организастаарының арга, хевирлериниң дугайында эргижирей берген билиглерни боттарының үлегер-чижээ-биле өскертип турар. Оларның чедиишкиннери — тургузукчу күш-ажылга чаа-чаа чаагай үүле бүдүреринче сорук киирериниң болгаш массалыг маадыр чоруктуң тып-тып үнер үндезин дөзү».

(СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыындан).

Бүдүрүлгениң мурнакчылары

Николай Ширинкинни (үстүнде чурукта) Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунуң хоочун ажылчыннарының бирээзи кылдыр санап турар. Ол маңаа ажылдаа-ла он чыл ашкан. Ында ыяш кезип, белеткээр тос биче комплекстиг бригаданың бирээзин ол удуртуп турар. Эткен шиитпирлиг чылда бригаданың ажыл-ишчилери багай эвес түннелдерлиг болган. Бо тодарадыкчы чылды олар база-ла багай эвес эгелээн. Эткен баштайгы айда 1500 кубометр ыяшты кезип, белеткээш, автомашиналарга үүдүрүп чорудар планныг онаалдазын ук бригада 200 кубометрге ажыр күүседип шыдаан.

Хүнде нормазын январь айда 130 хуудан кудулатпайн келген ажылчыннарының бирээзинге **Евгений Хомушкуну** адап болур.

Ол ажылга харыысалгалыг кижи. Евгений ыяш белеткелинге бичиизинден ажылдап эгелээн, амгы үеде ол ажылга мергежилдиг ажылчын апарган.

Ырбанда ыяш белеткелинде киржип турар ийи Чернов бар. Олар ийилээ биче комплекстиг бригада удуртуп турар адашкылар. Бо ылдың бирги кварталында 6000-6000 кубометр тудуг ыяжын белеткээрин хүлээңгеш, бот-боттарының аразында чарыш салып алган ажылдап турар. **Валентин Черновтуң** бригадазында чүгле аныяктар ажылдап турар. Чылдың эткен баштайгы айында оон удуртканы аныяк ажыл-ишчилери планныг онаалдазын оранчок ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунга кирген.

ХҮЛЭЭЛГЕ—УЛУГ ХАРЫЫСАЛГА

Партия болгаш чазак ажылчы чоннуң социалистиг чарыжынче кол кичээнгейни салып турар. Кижи бүрүзүнүң база коллективтиң үре-түннелдиг ажылдаарынга чарыштың ачы-дузазын бистин коллективтиң чижээнден көрүп болур. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылын мээн удуртканым биче комплекстиг бригада коллективке калбарган чарышка эки көргүзүглери-биле үдээн. Чылдың сөөлгү айында (декабрь ыяш белеткелиниң шалыпчы айларының бирээзи болгай) бригада 1500 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планын 700 кубометрге ажыр күүседип шыдаан.

Ону чедип алырынга чүнүн-даа мурнунда барык хүн бүрү түннеп турарывыс чарыштың дээштии улуг салдар чедирген деп үнелеп турар бис. Ол чедиишкинивис биске эштер Н. Савоськиннің болгаш Н. Савиннің удуртканы биче комплекстиг бригадалары-биле кады тиилекчилерниң одуруунче үнер арганы берген.

Ук чедиишкинге болгаш СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга сорук киргеш, бис бо тодарадыкчы дөртку чылда, өске эш-өөр-биле бир дөмей, чаа бедиткен социалистиг хүлээлгени алган бис.

Чылдың шиитпирлиг өйү— бирги кварталда 6000 кубометр ыяшты белеткээш, чазын салдадыр черже автомашиналарга үдүрүп чорударын хүлээнген бис. Ажыы-биле чугаалаарга, ынча хөй ыяшты белеткеп бээри ындыг-ла белен эвес дээрзин билир бис, ол хире бедик хүлээлгени алырын моон мурнунда дидінмейн келген бис.

Шак ындыг бүзүрелдиг сорулга салып алырынга идигни база-ла практикага көргенивис чарыштын кайгамчык сорук киирикчи күжү берип шыдаан. «Кижиден кижи канчап дорайтаар боор!» — деп бодал чайгаар хей-ъатъ киире бээр-дир. Оон ынай ол хүлээлгени күүседириниң аргакурлавырын санап, бүгү талаби-биле сүмележип көрген бис. Үнүн-даа мурнунда хүн бүрүдеги ажылывыстын бүдүрүкчүлүүн кол кичээнгейге алдывыс. Сорулгавыс күүседип алырының бир кол быразы ол. Ынчангаш хүнде-ле кижи бүрүзү нормазын 115 хуудан кудулатпас деп дугурушкан.

Сөглээн сөзүвүске өө болуп турарывысты чылдың эткен айының түннели тодаргай херечилеп турар. Хүнде-ле бистің бригаданың кежигүннери шупту үлуг-нормазын 120 хуудан кудулатпаан. Бир хүнде дөртку таблица (бир чудук-ла 0,40—0,49 кубометр болгаш үндүр сөөртүрү—300 метр турда) өзугаар бригада 61 кубометр ыяш белеткээр нормазын 63—68 кубометр чедирип келген. Биске быыжыгаан ыяш сөөртүп үндүрер трактор үргүлчү үрелип келзедаа январьның планныг онаалдазын бүрүн күүседген бис.

Чарыш бисте кижи бүрүзүнүң хүлээнген ажылынга хууда бот-харыысалгазын бедидип, ажыл-херектің өн-ажыктыг аргаларын чогаадыкчы ажыглаарынга дузалап турар.

Бригада 60 кг кывар-чаар материалдарны болгаш 30 погон-метр тросту камнап алырын хүлээлгезинде айыткан.

П. ПАВЛОВ,
бригадир.

Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш белеткелчилери! Силерниң бо чылгы хүлээлгелериңер бо-дур:

чылда 3 миллион 700 муң рубльдің бараанныг продукциязын Совет Тываның 30 чыл болур оюнга алдар кылдыр октябрь 1-ге чедир бүдүрүп үндүрер;

чыл төнчүзүнге чедир 190 муң рубльдің бараанныг продукциязын пландан ажыр бээр;

он айларның продукция сайгарар планын октябрь 10-да күүседир болгаш чыл төнчүзүнге чедир 100 муң рубльдің продукциязын пландан ажыр сайгарар;

чыл дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинге бодаарга 2 хуу бедидер;

тоску беш чылдың дөрт чылда планын 1974 чылдың ноябрь 1-ге чедир бүрүн боттандырар;

1974 чылдың төнчүзүнге чедир 500 кубометр дилиг материалдарын болгаш 5000 кубометр тудуг ыяжын пландан ажыр бээр;

чылда 630 муң рубльдің капитал салыышкынын шиңгээдип алыр;

бо чылын 200 дербелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга киирип, 100 дербелчин метр чурттарга шөлүнүң капитал септелгезин чорудар.

Берге байдалдар турза-даа...

Бистің ыяш белеткээр пунктувус тургустунгандан бээр 15 чыл чедип турар. Эткен чылдың түңнели-биле Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажылагый чери эки көргүзүглерлиг болганынга ырбанчыларның киирген үлүү улуг. Бо тодарадыкчы чылда коллективтиң ыяш белеткелчилери СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга сорук киирип, үлетпүр, транспорт, тудуг ажылдакчыларының Бүгү-эвилел чарыжынга киришшиаан, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган.

Боттаның эгелээн ол сорулгаларның ыол-колун адап көрейн. Бараанныг продукцияны сайгарар талазы-биле чылда бердинген онаалданы декабрь 25-те эки шынарлыг доозары көрдүнүп турар. Оон-биле ырбанчылар 25 муң рубльдің бараанныг продукциязын пландан ажыр бээрин санап көргени ол. Ыяш белеткелиниң шиитпирлиг үези— бирги кварталда шыңгыы күжениишкинни үндүреринің чугулазын билип, пландан ажыр үүле ынчан безин 6 муң рубльдің бараанныг продукциязын республиканың үлетпүрүнге, тудугларынга бээр бис. А шупту 70 муң кубометр тудуг ыяжын Ырбанның ажыл-ишчилери белеткеп, салдадын бадырар ужурлуг. Ол дээрге эткен чылдыындан элээн хөй.

Пландан ажыр бээри-биле социалистиг хүлээлгеде айыттынган 2 муң кубометр ыяшты аная немептерге, коллективтиң бо чылын салган сорулгалары белен эвес дээрзи билдине бээр. Пландан ажыр белеткээр ыяшты бирги болгаш дөртку кварталдарда үлей хуваап алган бис.

Ыяш ужуруп, белеткээринин технологиязында чаа, деңшилгелиг үүлдерни шиңгээдип ап, база техниканың ажыглалын экижидип тургаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинге бодаарга 2 хуу бедидерин чедип алыр бис.

Салдадыышкынга ыяшты чыып белеткээрин май 10-га чедир бүрүн доозары хүлээлгеде көрдүнген. «Ажыл хүнү бүрүзүн долу ажыглаар» деп лозуң бистің коллективте амгы үениң кол кыйгырыы болу берген. Орук үрелгелекте ыяш кезер участоктарда дүрген доосса чогуур ажылла хөй. Чаңгыс хүнү-даа, шакты-даа халас эрттирбес дээш бистің ыяш белеткелчилеривис бүгү күжүн мөөнүп турар.

Борта мурнундагызы дег, биске тус-тус кижилерниң болгаш биче комплекстиг бригадаларның аразында чарыш улуг дуза чедирип турарын айытса чогуур. Социалистиг чарыштың негелделериниң кижи бүрүзүнге чедингир болуру чугула дээрзин практика бадыткаан. Партия организациязы, ыяш белеткээр пунктунуң удуртулгазы коллективте чарыштың негелделерин ажылдап кылып, биче комплекстиг 9 бригаданың аразында чарышты организастап, бригада бүрүзүнүң социалистиг хүлээлгезин көскү черлерде аскылаан. Чарыштың хүн бүрүдеги түңнелин натура-биле көргүзүп турар апарган чорук кижилерни күш-ажылчы чедиишкиннерже сорук киирип турар.

Январь — бисте шалыпчы ай. Ол айның эткен 26 ажыл хүнүнде ырбанчылар, оларның боттарындан дорт хамаарышпас шаптыктар турза-даа, ниитизи-биле 13 муң кубометр тудуг ыяжын кезип белеткээр планын 458 кубометр ажыр күүседеткеш, салдадын бадырар черинде сөөртүп чедирген. Ыяш кезип, белеткээр бригадаларның аразындан ылаңгыя Николай Ширинкиниң биче комплекстиг бригадазының кежигүннери бедик көргүзүгүү чедип ап, чылдың баштайгы айында 1500 кубометр тудуг ыяжын белеткээш, лесовозтарга үүдүрүп чорудар тургаш, январь 29-ка чедир безин 1568 кубометрни ыяш салдадыр черже үүдүрүп чоруткан. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Николай Савиниң бригадазы январьда онаалдазындан ажыр 214 кубометрни белеткээн. Оларның аразында хоочун ыяш белеткелчилери Николай Савоськиннин, Петр Павловтуң болгаш комсомолчу Валентин Черновтуң бригадалары база бар.

Чамдык шаптыктар турбаан болза, бистің коллектив моон-даа көскү чедиишкиннии ажылдап болур турган. Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чери Одаар үүл үлетпүрүнүң министерствозунга хамааржып турар. Ынчангаш бисти хандырып турар черлер ону барымдаалап, машина-техника-биле дыка чегей хандырып турар. Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунда 18 лесовоз бар. Оларның аразында чаңгыс-даа чаа автомашина чок, шупту янзы-бүрү маркалыг, эрги. Оларны орнаар-солуур хамаан чок, ынаныштыг кылдыр септеп алыры берге, артык кезектер тывылбас. Оларны сураглап турда-ла, дыка хөй үнелиг үе-шак эртер. Септеп-септеп алыргадаа, анаа идегеп, ынаныры берге. Бригадалар чогум-на автомашина үрелир, оларга быжыглаан тракторларны болганчок-ла, удур септээр ужурга таваржып келгениниден январьның элээн хөй үнелиг хүннерин чидирген. Бир эвес 9 бригада хүннүң-не ортумаа-биле 500 кубометр ыяшты белеткеп турган болза, ырбанчыларның көргүзүү 13458 кубометр-биле кызыгаарлаттынмайн барбас турган ийик. А январьның хүн бүрүдегі медээзинде көргүзүглер ден-дески эвес: ең кудукузу хүнде 293,2 кубометр (январь 19) болза; а ең бедии — 689,4 кубометр. Темпиниң ден-дески эвес болуп турарының кол чылдагааны техниканың эргижирээнинде.

Чурум үрээр, ажыл шагы үзер чоруктар мурнундагызындан эвээжезе-даа, чамдык эштериң талазындан ам-даа илереишаан. Ындыг тавырылгалар-биле бистің коллектив шыңгыы демиселди чарлаан.

Ындыг янзылыг чамдык таарымча чок байдалдар турза-даа, ырбанчылар бо тодарадыкчы чылда боттарының мурнунда салган бедик сорулгаларны күүседип шыдаар дээрзин баштайгы айның көргүзүглери бадыткан турар.

М. НАГИБИН,
Ырбанда ыяш белеткээр пунктунуң мастери.

Чаа техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаар

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинің Ырбанда пунктузунуң ажыл-ишчилери бо чылын боттарынга алган социалистиг хүлээлгезинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чылда көрдүнген пландан ажыр 2 хуу бедидер дээни колдуунда чаа техниканы шиңгээдип алырының ачызында боттанып болуру чугаажок.

Ырбанда ыяш белеткээр тос бригаданың хол-биле кылыр ажылы хөй. Ыяшты үжургаш, үүдүрүп чорудар эстакадага чедир трактор-биле сөөртүп чедирип алгаш, будуун аштааш, чудуктуң шывык бажын кезип, тудутга олчаан ажыглаар кылдыр белеткээш, ам салдадыр черже үүдүрүп чорудуп турар. Темпини канчаар-даа дүргедедир дээрге ылаңгыя хол-биле үүдүреринге ыяап-ла хөй шакче чарыгдаттынып турары дыка шаптыктыг. Тудуг болгаш үлетпүрге хереглээр ыяш белеткеп турар өске бүдүрүлгелер (Улуг-хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чери орта хамаарышпайн турар) ыяш кезип белеткээринге эргежок чугула техника-биле бүрүн хандыртынган болур-дур.

Бистің республиканың ыяш белеткээр пунктуларында ыяш сөөртүр автомашиналар-даа, өске-даа техника стандарттыг эвес, хөй кезии эрги болуп турарындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиде-ринге шаптыктан турар.

Биче комплекстиг бригадалардан бо чылын бир-ле дугаар Ырбанда комсомолчу Валентин Черновка удуртканы аныяктар бригадазы ыяшты механизм-биле көдүртүп үүдүрер ажылды шенеп организастаан. Чудукту ылдыртып алгаш, көдүртүп үүдүрер ол дериглиг тракторнуң бүдүрүкчүлүү ийи ээлчегде-ле 120 кубометр ийикпе, азы бистің байдалывыска биче комплекстиг үш бригаданың (28-30 кижиниң) хол-биле үүдүрер ажылын солуур. Көдүртүп үүдүрер механизмниг тракторнуң бир ээлчегде нормазы 178 кубометр, ынчалза-даа биске ону ынчаар долу күүзүү-биле ажыглаар арга чок. Чижээ, Тюмень области ону 3 ээлчегде ажыглап турар. А биске Черновтуң бригадазының дуржулгазындан алырга, ийи ээлчегден (эртенгиниң 7 шактан дүнекинің 12 шакка чедир) ажыр ажыглаары берге. Үүге дизе, соок улуг болганындан үс-чаашкыны таарышпас, ол чаа дериги мында ам-даа эки шиңгээдип албаан.

Ындыг янзы-биле ол бүдүрүкчүлүг механизмни амдыызында долу күүзү-биле эвес-даа бол, ажыглап киришкени черле багай эвес. Ажыл-ишке тудуңгар, эрес-кежээ аныяк кезикчилерден тургустунган Валентин Черновтуң бо бригадазынга чаа арганы ажыглаарын даандырганы таварылга эвес. Олар ол шенелдени бо эткен айда чедиишкиниг шенеп көрген. Чаңгыс-ла хүнүң көргүзүүн борта чижек кылдыр көрээли. Январь 29-та тос бригаданың ең шыырак дээннериниң бирээзи Николай Савиниң удуртканы ыяш кезикчилери 76,3 кубометрни кезип белеткээш, автомашиналарга үүдүрүп чорудар арга-лыг болган, а Валентиннин —104,4 кубометрни үүдүрүп чоруткан. Оон ынай В. Ф. Черновтуң удуртканы аныяктар бригадазы январьда 1500 кубометр тудуг ыяжын белеткеп, үүдүрүп чорудар планныг онаалдазын ай төнчүзүнге чедир ийи ханук бурунгаар ажыр күүседип, ниити ыяш белеткээр пунктуда ол талазы-биле мурнакчыларның одуруунче үнген.

Ыяш үүдүреринің бо чаа техниказы экономика талазы-биле дыка ажыктыг болуп турар. Бир эвес хол-биле бир кубометр ыяшты үүдүреринің төлевири 23 көпеек болза, көдүртүр механизмниг тракторнуу — 3,8 көпеек.

Ынчангаш ол бүдүрүкчүлүг чаа дериги бүгү бригадаларга дидими-биле ажыглаар хемчеглерни дарый алыр болза чогуур.

О. НАМЧЫЛАК,
«Шынның» тускай корр.

ШАҢНАТКАННАРНЫҢ АРАЗЫНДА

Эткен шиитпирлиг чыл Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажылагыйның бүгү коллективтериниге уттундурбас болуп арткан. Ынчан янзы-бүрү шаңнал-мактаалдар хөй болуп, кижилерниң эрес-кежээ ажылдаарынга улуг идигни берген.

Ол бүгү-улусчу чарышка эрестиг киришкеш, чедип алган күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш, бистің ыяш үлетпүр ажыл-агый черинің 6 мурнакчызын «1973 чылдың Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының мурнакчызы» деп хөрек демдээ-биле шаңнаан. Олар дээрге Чербиде ыяш белеткээр пунктунуң ажылдакчылары: ыяш ужурукчузу А. И. Герасимов, чолаачы В. Н. Зерницкий, Кызылда ыяш дилер цехтың ажылчыны Б. С. Маады, ыяш диликчилериниң бригадири П. Р. Щербинин, мебель цехинің ажылдакчызы Ф. З. Бахарева дээн ышкаш, боттарының ажыл-хөрээнің ёзулуг мастерлери болу берген кижилер-дир.

Ол шалыпчыларның аразында Ырбанда ыяш белеткээр пунктунун хоочун хөрөжен ажылчыны, назы-хары улгадыдаа берген болза, амга чедир ынак ажылында эр улустан дудак чок ажылдап турар Мария Федоровна Передерина база бар. Оон ажылында парын чүве чок ышкаш сагындырар—ужурган ыяштың будуун аштаан, болгеш, өрттедир. Арга-арыгның байлаа болур ыяшты кезип белеткээрде, ону бокталдырбас, кезип белеткеп каан тудуг ыяжы эки шынарлыг болзун дээш, Мария Федоровна бүгү-ле күжүн салып турар.

Н. КУЛАКОВА.

ЧЫЛДЫҢ ЭГЕЗИ САЛДЫНГАН

Республиканың бүгү-ле тудугларын ыяш-биле хандырып турар бүдүрүлге коллективи — Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чери бо тодарадыкчы чылдың баштайгы күш-ажылчы чедиишкинин чедип алган. Январьда 400 муң рубльдің бараанныг продукциязын бүдүрер планныг онаалдазын ыяш белеткелчилери 59 муң рубль кылдыр күүседип шыдаан. Чылдың баштайгы айында продукция сайгарар планныг онаалдазынга бичин чедирбейн барган-даа болза, эткен шиитпирлиг чылдың январьда турганындан хөй, тодаргайларга 338 муң рубльдің бараанныг продукциязын сайгарган.

Ылаңгыя бистің тудуг ыяжы белеткээр коллективтеривис бо сезонда күш-ажылчы бедик көргүзүглери-биле бисти өөртүп турарын демдеглевес аргажок. Ыяш белеткээриниң кышкы сезону ноябрьдан март айга чедир үргүлчүлээр болгай. Эткен шиитпирлиг чылга хамаарышкан айларда болгаш бо чылдың баштайгы айында Ырбанның-даа, Чербиниңдаа ыяш белеткелчилери боттарының бар аргаларын долу ажыглап шыдаан дээрзин айтыр херек.

Ырбанның ыяш белеткелчилериниң ажылын онзалап демдеглезе чогуур. Бо кыжын ыяш кезип турар участоктарында машина-техника аргыжылгазынга шаптыктыг, кара сугларның чайындылары, кылын хар өске чылдарда турганындан бергедээшкиннерни оларга таварыштырза-даа, ажылының темпизин кошкатпайн келген. Эткен чылдың декабрьда олар 12 муң кубометр ажыг тудуг ыяжын кезип, үүдүрүп чоруткан.

Ол коллективтиң ажыл-ишчилери 1974 чылдың январьда 13 муң кубометр тудуг ыяжын кезин белеткээр планныг онаалдазын 458 кубометрге ажырганы, хүниүн-не ортумаа-биле 500 кубометрден эвээш эвес ыяшты белеткеп, темпини шапкынчыдып келгениниң ачызында чедип алдынган. Ырбанчылар эткен айда хөй эвес, 100 кубометр-ле дилиг материалдарын кылыр тургаш, ону 152 кубометр кылдыр ажыр күүседип алган.

Ында ыяш белеткээр тос бригаданың аразында калбарган социалистиг чарыштың үре-түңнелдии өөрүнчүг. Ең дээре көргүзүг: 1342 кубометр ыяшты кезип белеткээш, үүдүрүп чорудар планныг тургаш, ону 1844 кубометр кылдыр күүседеткен аныяктарның Валентин Черновка удуртканы биче комплекстиг бригадазынга онаажып турар. Бүдүрүлгениң мурнунда-ла билдингир мурнакчыларындан аңгыда, чаа аттар база немежип турар апарганын айтыр херек. Чижээ, моон мурнунда айларда мурнакчыларга санадып көрбээн И. Шабаловтуң бригадазы чылдың баштайгы кварталында өске бригадалар 6000 кубометр чедир ыяшты белеткээр социалистиг хүлээлгени алган турда, 4500 кубометрни белеткээр деп хүлээлгезинде айтып алган. Эткен айда ол бригада 1799 кубометрни белеткеп чоруткаш, планныг онаалдазын 106 хуу чедирип, мурнакчыларның бирээзи болу берген. Чарышка ийиги болгаш үшкү черлерни Н. Савоськин (137 хуу) биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Н. Савиниң (120 хуу) бригадалары чедип алганнар.

Ол ышкаш Чербиде ыяш белеткээр пунктунуң ажыл-ишчилери эткен айда база эки түңнеддерлиг болган. Тудуг ыяжын кескеш, автомашиналарга үүдүрүп чорудар планныг онаалдазын январьда олар 115,3 хуу а дилиг материалдарыныын — 101,2 хуу күүседип алган.

Январь айда бистің коллектив 2900 кубометр дилиг материалдарын тудугларга бээр планныг онаалдазын 3167 кубометр кылдыр күүседип алган. Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинің коллективи бо тодарадыкчы чылды ынчаар эгелээн.

Л. БАШКИРЦЕВ,
Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинің директору.

Агитас-массалыг ажыл

ЧЕДИП АЛЫР БИС

Бистин совхозтун ажыл-ишчилери беш чылдын тодарадыкчы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин чедишкинниг күүседир дээш бедик көдүрлүүшкүнүг ажыллап турар. Малчыннарның, тараажыларның политиктиг база күш-ажылчы идепкейин деткиир дээш партия комитеди, партия эге организациялары база партбөлүктер бригадалар, фермалар, тус-тус кижилер аразында калбарган социалистиг чарыштын түгүн чаа бедикче көдүрген. Ол улуг шимчээшкиннин мурнуку одуруунда коммунистер чоруп турар.

Малчыннарның, тараажыларның болгаш совхоз бүдүрүлгезинин өске-даа адырларында ишчилернин алган белик хүлээлгелеринге үндезилеп, дирекция, партком ажыл-агыйның социалистиг хүлээлгезин ажылдап кылган. Ол өзүгаар совхоз 1974 чылда 520 тонна сүттү, 240 тонна этти бүдүргеш, күрүнеге 420 тонна сүттү, 210 тонна этти, 26 тонна дүктү садар. Төрүүр 100 баш малга онаштыр 90 хураганны, 85 бызаанны, 75 кулунну, бир инектенне 2200 кг сүттү, хой бүрүзүнден 2.7 кг дүктү алыр, күдензизин орутмаа-биле 270 кг, хойну 42 кг чедирер. Ниитинин малынын баш санын өстүреринин тодаргай чурагайлары хүлээлгеде база көрдүнген. СЭКП Тыва обкомунун X пленумунун Тывага хой ажылын улам ынай хөгжүдеринин хемчеглерин айыткан доктаалын күүседири-биле совхозта хемчеглер ажылдап кылдынган. Оны өзүгаар бо чылдын төнчүзүнге чедир хойнун баш санын амгы турганындан 8 хуу немей өстүрер.

Чер ажылынын талазы-биле ажыл-ишчи сорулгалар салынган. Тараа, ногаа, мал чеми культураларның дүжүдүн бедидер. Тарааны 5323 гектарга тарып, черин болбаазырадып кылырын шынаржыткаш, суггарылганы, органиктиг, минералдыг чемишчидилгени чөп ажыглап тургаш, ниитизи-биле бир гектардан-на 10.8 центнер, оон иштинде суггаттыг чернин га бүрүзүнден 16 центнер дүжүттү алыр. Ынчангаш күрүнеге 8700 центнер тарааны садар. Боторулга-чарылгалыг тараажы звенону тургузар.

Салынган сорулга ындыгла белен эвес. Бүдүрүлгенин мурнакчыларынын хууда хүлээлгелери база бедик. Совхозтун тодарадыкчы чылда алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринче ажыл-ишчилерни мобилизастаар, күш-ажылчы демиселче оларнын турасоруун хайныктырар дээш, партия комитеди, эге организациялар агитас-массалыг ажылды калбарткан. Тус-тус бригадалар, фермалар, коданнар, суурларда агитквартиралар аайы-биле агитаторларны, лекторларны, политинформаторларны быжыглаан. Олар янзы-бүрү темаларга беседаларны, ыыткыр номчулгаларны чорудун, илеткелдерни, лекцияларны кылып турар. Оон түннелинде ажыл-ишчилернин ажылга харыысалгазы, сагылга-чуруму бедээн.

Партия эге организацияларынын 30 чыгыы агитаторлары, 20 хире лекторлары база политинформаторлары — идеологтуг фронтунун идепкейлиг дайынчылары. Олар бердинген партийжи даалгаларны ак сеткилдиг күүседип турар. Лекторлар — кол агроном Дамба-Даржаа Хүлер-оол, школа директору Куулар Сорулга, Хөндергей салбырынын эргелекчизи Тулуш Доржу, агитаторлар — мал эмчизи Аратна Кара-Сал, хову-трактор бригадазынын бригадири Кара-Сал Суге, саанчы Монгуш Алдын-кыс, хойжу Вера Байлак, политинформаторлардан малчыннарда кол зоотехник Виктор Монгуш. Дөргүн сут-бараан фермазында Кара-Сал Долума, эмнелге эргелекчизи Лима Дамба-Даржаа болгаш оон-даа өскелер идепкейлиг ажыллап, партийжи дээштиг өөсту ажыл-ишчилерге чедирип турар. Олар ам Л. И. Брежневтин Кубага найыралдыг аян-чоруунун түннелдерин тайылбырлаарынче кол кичээнгейни салган.

Совхозтун Хайыракан, Хөндергей суурларында хөрөөженнер чөвүлелдери бар. Чөвүлелдернин даргалары Лима Дамба-Даржаа, Сат Чылбак агитквартираларын көрүлдезин организастап турар. Уран-шевер кылыглар делгелгезин база организастаан. Оон-биле кады оларда Тыванын төөгүзүн өөренир бөлгүмнер ажылдап турар, кичээл айда бир удаа болур.

Хайыракында хөрөөженнер чөвүлели «Малчынның культурлуг амыдыралы дээш» деп шилчиир вымпели тургускан. 1973 чылдын дөртү кварталында ол вымпелди хойжу Оржак Шоочага, ийиги вымпелди Кара-Сал Дыдыякка тывыскан. Чарыштын түннелин үндүрерде малчыннарның культурлуг амыдырал-чурталгазын ынчаар барымдаалап көрүп турары база солун.

Агитас-массалыг ажылды ажыл-агый сорулгаларынга дүүштүр чорударынга агитколлективтин ажылы база лузалаан. Оны мал кыштаглаашкыны, хой ооллаашкыны, часкы тарылгага белеткел дээн ышкаш хүннүн чугула айтырыглары-биле холбап чорудун турар. Бо чорук мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередип, ону бүдүрүлгеге ажыглаарынга идиглиг. Ылангыя Ленин, Күш-ажылдын Кызыл Тугу орденнернин эдилекчизи саанчы Монгуш Алдынкыс, саанчы Ондар Дүктүг, комбайнер Сат Ывы, хойжу Вера Байлак, тракторист Куулар Манчын-оол дээн ышкаш мурнакчы ишчилер совхозта эвээш эвес. Оларнын дуржулгазын нептередири-биле агитас-массалыг ажылды калбартырын планнаан бис.

Совхоз бүдүрүлгезинин бүгүле участоктары көскү агитациянын янзы-бүрү хевирлери-биле дериттинген. Бо талазы-биле Дөргүн фермазы багай эвес. Ферманын кызыл-булунунун даштында «Мында коммунистиг күш-ажылдын коллективи ажылдап турар», «Кирип моорланар!» деп бижээн. «Коммунист» хана солуну (редактору Долаан Маны) ай санында үнүп, күш-ажылчы чедиишкиннерни чырыдып, четпестерни шугумчулеп келген. Ол ышкаш фермада агитхуудус, доктаамал үнүп турар.

Политмассалыг ажылды партия эге организациялары, партбөлүктер канчаар чорудун, удуртун турарын парткомнун бюрозунга дыннап, чамдык четпестерни чайлазырынын хемчеглерин ап, аная партийжи удуртулганы күштелдиреринн негеп келзе-даа, бо талазында четпестер ам-даа бар. Социалистиг чарышты организастап турарывыс көшкак. Оон хараазы-биле алган хүлээлгезин күүсетпээн кижилер база бар. Чижээ, комбайнер П. Монгуш 1973 чылдын күзүнүнде чүгле 79 га чернин дүжүдүн ажааган, хойжу О. Мижит-Доржу төрүүр чүс хойдан-на 59 хураган алган. Чарышка чыдып каап турарларны мурнакчыларын деннелинге чедирер ажылды багай чорудып турарывысты ол хереченээн.

Хөндергейде партия эге организациязы (секретары Монгуш Далар-оол) политмассалыг ажылче көшкак кичээнгей салып турар. Ынла көскү агитация ам-даа экиживвээн. Малчыннарже үнүүшкүннерни организаставайн, хөй-ниитинин корум-чурумун күштелдиреринин хемчеглерин көшкаткан. Профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларын доктаамал удурткан, оларнын ажыл-чорудулгазын идепкейжиткен болза, ук организациялар кижизидилгелиг чугула хемчеглерин ап чорудун, мобилизакчы күш болуп шыдаар турган. Оларнын кижизидикчи ролю бисте ам-даа шоолуг эвес. Ынчангаш хөй-ниити организацияларынын ролюн бедидип, оларга удуртулганы экижидери бистен негеттинип турар.

Тодарадыкчы чылда алган хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир дээш, партия комитеди ажыл-ишчилернин ортузунга социалистиг чарышты улам калбартып, агитас-массалыг ажылды салбырга, фермага, бригадаларга, хойжу коданнарга дээштиг чорудар хемчеглерни алган.

К. КУУЛАР,
Чөөн-Хемчик районда СЭКП-нин XXII съездизи аттыг совхозтун партком секретары.

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКААРДА

РСФСР:

«Слава» деп шак

Москваның 2-ги шак заводунуң бүдүргени «Слава» 2414 деп ер хол шактарынга күрүненин Шынар демдээн тывыскан.

Продукцияның шынарын бедидер дээш сөөлгү үеде бистин бүдүрүлгевиске дыка хөй үүлдерни кылган. Чижээлээрге, эптээр цехти эде дерээн. Ында чаа автоматтыг болгаш чартык автоматтыг дериглерни тургускаш, ажылдаар черлерни арыг-шевер тургузарынга херек вакуумнуг хереклерни дерип кылган. Эптеп эгелээринин мурнунда бүгү кезектерни ультразвуктуг дуазы-биле «чуур». Бо бүгү болза шактың ажылдаар хуусаазын узадыр, үени шын айтыр чоруун бедидер арганы берген—деп, заводтун кол конструктору А. В. Захаров СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

«Слава» деп ер шактарны алдынаан болгаш чайырлаан корпустарлыг, чурагайлары янзы-бүрү өөнерлиг кылдыр үндүрүп турар. Шактар шуптуау сан календарылыг.

«Слава»—заводтун ындыг бедик үнелел алган кылыгларынын ийиги хевири. Шынар демдээ-биле демдеглеттинген будильниктерни бүдүрүлге чери ам бир чыл дургузунда кылып үндүрүп турар.

Москва.

КАЗАХСТАН:

Чер иштинде «Котельная»

Казахстанның ховуларының адаанда чер иштинің температуразын республиканың Эртемнер академиязының эртемденнери хемчээп көрген. Ону кылырда черни үш-дөрт километр чедир хандыр өрүмнээр ужурга таваржып турган.

Чер иштинің изиг сугларын болгаш бустарын улус ажыл-агыйының хереглелдеринге экономика талазы-биле таарымчалыг кылдыр ажыглап болур девискээрлерин эртемденнер тыпкан. Казахстанның мурнуу чүгүнүн куруг ховулары, Мангышлак чартык ортулук, Каспий кыдыының ооштарты эн-не перспективтиг болган. Иртыш чоогунун, Илиний, Чүй болгаш Сыр-Дарья чоогунун изиг сугларының аттыгар күжү улуг база минералдыг холуксаазы эвээш болган. Ол шынарлар көдээ ажыл-агыйга изиг сугларны калбаа-биле ажыглаарынга кончуг чугула. Чер иштинің «котельнаязын» кожун алырынга үндүрген чарыгдалды ийи-үш чыл дургузунда дедир эгидип ап болур дээрзин Чимкент области Ленин аттыг совхозтун дуржулгаазы көргүүп турар.

Алма-Ата.

ЛИТВА:

Пес-таавычылар уругларга

Чымчак, быжыг болгаш дырыпшас «шервис» деп пестү бүдүрүп үндүрерин Кретинганың «Лайсве» деп пес-таавы фабриказы шингээдип алган. Ол дээрге уруглар тону даараарынга херек материалдың ийиги хевири-дир, оон массалыг бүдүрүлгези айыттынган хуусаазындан ийи ай эрте эгелээн.

Кретинганың пес-таавычыларының чаа пестер бүдүрүлгезин кыска хуусаада шингээдип алырынга оларны-биле социалистиг чарыштыг эштериин дуржулгазы дузалаан. Аная ригачыларның үлегерин өзүгаар чаа деригни нептереткен. оон дуазы-биле станоктарны доктаатпайн, продукцияны дүжүрүп ап болур. Гроднонун пес-таавы фабриказының чаартыкчылары боттарының литва өөнүктерин арыг машиналар белдирлерин дүрген болгаш шынарлыг септээринге өөреткен, ол чорук агрегаттарны ажыглаар хуусаазын узадыр арганы берген.

Бүдүрүлгенин бүгү аргыкчылары тус-тузында комплекстиг планнарны хүлээп алган. Бо чылын онаалдадан ажыр 10 муң ажыг метр пестү бээри, элээн каш тонна удазынны камнап алыры баш удур көрдүнген.

Кретинга.

УЗБЕКИСТАН:

Боттарының күжү-биле

Узбекистанга эң баштайгы колхозтар аразының комбикорм заводунун тудуу эгелээн, ол заводтун бүдүрүкчүлүү—хонукта 30 тонна холуксаалыг мал чеми. Ону Ташкент области «Азад» колхозтун девискээринде тудуп турар. Ол бүдүрүлге Аккурган районнун фермаларын хоолулуг чемнер-биле хандырар. Эптээр ажылды «Узсельхозтехниканың» кожун чоруур механизастаттынган колонналары кылып турар. Ол коллектив заводту баштай ажылдадып, машинистерни белеткеп бергеш, бүдүрүлгенин техниктиг ажаалдазын болуп кылыр.

Чоокку ийи-үш чылдарда Узбекистанга комбикорм бүдүрер 45 бүдүрүлге черин колхозтарның хөреңгизи-биле тударын планнаан турар. Ону кылыры-биле чөөрби көжүн чоруур механизастаттынган колонналарны тургускан.

Ташкент.

делегей бо хүннерде

Чаңгыс аай эчис сорулгалыг

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтің Кубага аян-чоруунун чаагай түннелдери даштыны парлалганың даштыкы политиктиг кол темаларының биреэзи болуп артпышаан.

Хосталга ортулуунга Л. И. Брежневтің кайгамчыктыг ужуражыышкыны акы-дуңма Совет Эвилелин куба улустун ынакшыл, хүндүткел болгаш магадаашкын-биле көрүп турарының бүзүрелдиг бадыткалы болган деп, Гавананың «Бозмиа» журналы СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының Кубага найыралчы аян-чоруунга хамаарыштырган үүлүнге бижээн. Дээди деңнелге болган совет-куба чугаалажыышкыннар ийи талалыг харылзаалар айтырыгларының-даа, амгы үеде делегейниң үндезин бүгү айтырыгларының-даа талазы-биле ийи партияның болгаш ийи чурттун үзелбодалдарының база туруштарының бүрүн чаңгыс эптиин база дагын көргүскен деп, Куба Республиканың «Вердо оливо» журналы бижээн.

Л. И. Брежневтің Кубага аян-чоруу СЭКП-ниң XXIV съездизиниң үүлдүг деп көргени Тайбыңның программазын боттандырарынга, социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү чурттарының даштыкы политиктиг шугумун боттандырарынга чугула салыышкын болган деп, социалистиг күрүнелерниң солуннары чаңгыс эп-сеткилдиг демдеглеп турар.

Бо аян-чоруктун ужур-дузазы ийи талалыг совет-куба харылзааларның эргехемчээлдериндан оранчок үнүп турар, чүге дээрге бүгү делегейде дүшкүүрлүг чоруктун кошкаашкынының херээн ол быжыглаан, ындыг болганда, оран кырында бүгү кижилерниң эргe-ажыктарынга тааржып турар деп, Польшаның «Глос працы» солуну бижээн.

«Социалистиг улуг болгаш бичии чурттарның аразында чөрүлдээлер туруп турар» дээр буржуаз пропаганданың хоозун нүүлдерин совет удуртукчунун Кубага аян-чоруунун түннелдери бүзүрелдиг өйтур шапкан дээрзинче Чехословакияның «Руде право» солуну онза кичээнгейни угландырган.

(СЭТА).

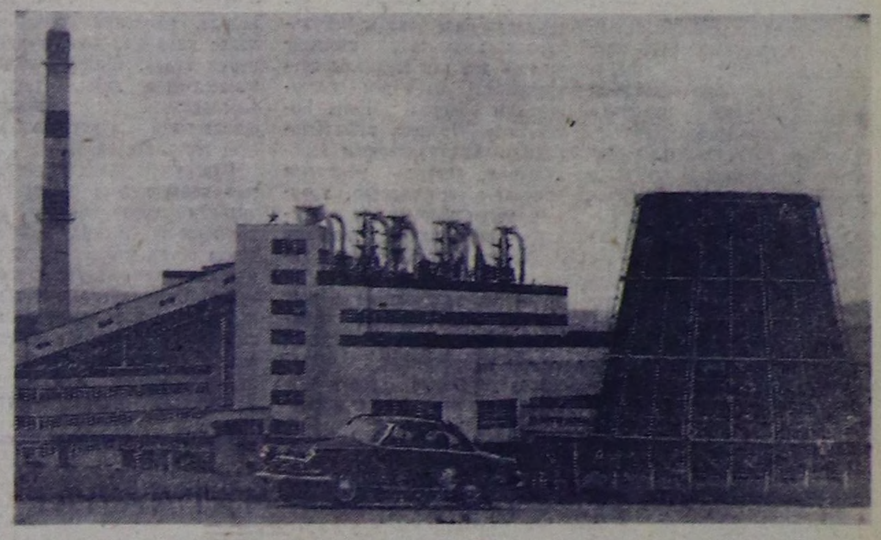

МООЛ АРАТ РЕСПУБЛИКА. Бөгүнгү Дарханның орнунга шаанда хөнзиңие станция, элээн каш нидис өглер турган. Бистің хүннерниң Дарханы дээрге хөй каыт бажыңнардан тургустунган кварталдарлыг, культура-амыдыралдың, уругларның болгаш эмнелгелерниң бажыңнары бедип үнген амгы үенің хоорайы-дыр. Ында бүдүн үлетпүр-энергетика комплекизин тургускан, аңаа Шарын-Голдун хөмүр-даш уургайы болгаш Дарханның ТЭЦ-зи (чурукта) база хамааржып турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Тайбыңны быжыглаары—кижи бүрүзүнүң херээ

Тайбың болгаш национал хамаарышпас чорук дээш туржуп турар чурттарның харылзааларының болгаш кады ажылдажылгазының аргаларын Москвага, Эвилелдер бажыңынга болган ужуражыышкынның киржикчилери улуг сонуургал-биле чугаалашкан.

Тайбынга ынакшылдыг күштеринин Бүгү-делегей конгрезинин буянныг-чаагай идеяларын делегейниң хөй-ниитизинин калбак кезектери изин-биле деткээн деп делегей организацияларының болгаш национал комитеттерниң төлөөлекчилери демдеглээн. Ораторлар Бүгү-делегей конгрезинин соонда боттарының организацияларының кылып чоруткан ажылдарының дугайын чугаалап, ол чыышка делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле эгелээн чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээр күзелинин дугайын айтып турганнар. Тайбыңны камгалаарынга, сөөлгү үеде делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга чедип алган түүлдерни быжыглаар дугуруштунган хөделиишкиннерни ажылдап кылдырының чугулазын олар демдеглээн.

Ужуражыышкынның киржикчилери Бүгү-делегей конгрезинде эгелээн харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы үргүлчүлээр ажылды кылып чорударының эргежок чугулазын айыткан.

* * *

Тайбын талалакчыларының делегей организацияларының төлөөлекчилериниң ужуражыышкынынга тайбынга ынакшылдыг күштеринин Бүгү-делегей конгрезинин харылзааларының талазы-биле доктаамал ажылдаар комитетти тургусканын Москваның Найырал бажыңынга болган парлалга конференциязынга дыннаткан.

Тайбынга ынакшылдыг күштеринин Бүгү-делегей конгрезинге киришкен бүгү организацияларын, шимчээшкиннериң харылзаа комитединге кирер апаарын Комитеттин харыысалгалыг секретары О. С. Хархардын айыткан.

СЭТА).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧААРТЫКЧЫЛАРНЫҢ ХҮРЭЭЛЕҢИ КАЛБАРГАН

БУДАПЕШТ. Венгрияда чаартыкчы шимчээшкиниң чыл келген тудум-на улам калбарын турар. Эрткен 25 чыл иштинде металлургия болгаш машина кылыр үлетпүрүүн бүдүрүлге черлериниң чартык миллион ажыг чаартыкчы санаалдарны ажыглалга киирген түннелинде 12 миллион ажыг форинт акша камнаттынганын ол адырларның ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга демдеглээн.

ВУР-нун чазаа чаартыкчылар шимчээшкиниин калбарырынче, чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарның авторларынга материалдыг шаңнал-макталды бээринче улуг кичээнгейни салып турар. Эрткен 25 чыл иштинде ол сорулгага барык 800 миллион форинт акшаны чарыгдаан. Эң тергиин чаартыкчыларны «Тергиин эки ажылчын» деп хүндүлеп демдээ-биле база шаңнап турар.

Амгы үеде ВУР-нун чаартыкчыларында харыысалгалыг үе. Олар келир чазын болур чаартыкчыларның дөрт дугаар хуралынга белеткениң турарлар.

ПОЛЬШАНЫҢ УЛУГ ХИМИЯЗЫ

ВАРШАВА. Улуг химия — улусчу Польшаның экономиказының эң-не деңдеки хөгжүп турар адыры болур. Эрткен чылдаазы-биле деңнээрге, химия үлетпүрүүн продукциязын чурт иштинге болгаш даштыкыга-даа дыка хөйнү сайгарар деп турар. Оларның ниити өртээ 54 миллиард злотых акша чедер ПУР-нун ниитилел-экономиктиг хөгжүлде талазы-биле планда көрдүнгенин өзүгаар химия бүдүрүлгелериниң капитал тудуун калбаа-биле кылып турарының ачызында ол чедип алдынган.

Гожувада торгу аргыыр фабрика, Пулавыда капролактам кылыр завод, синтетиктиг материалдардан база синтетиктир волокнодан тудуг кезектери кылыр завод—бо бүгү дээрге бо чылын баштайгы продукциязын бере бээр бүдүрүлге черлериниң чамдыызыдыр. Акы-дуңма Польшага нефть-химия үлетпүрүүнүн эң улуг тудуу — Гданьскиде нефть болбаазырадыр комбинат 1974 чылда ажыглалга киирер.

Көдээ ажыл-агыйның соксаал чок улгадып турар хереглелин хандырарын ПУР-нун химия үлетпүрүүнүн аянчуруу социалистиг дем каттыштырылгазының, бистің чурттарның бүзүлбас чаңгыс эвиниң улам сырый каттыжыышкынының сорук киирикчи хереченээн болган.

Л. И. Брежнев Кубага бодунун аян-чоруу-биле, эш Фидель Кастро-биле санал-онал солчуушкуну-биле, Американың баштайгы социалистиг күрүнезинге бодунун чугаалары-биле делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиннинге, тайбын болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш демиселди болза, амгы үенің демир-оруун турузарының сорулгазын чурт чедиишкиниг күүседип шыдавас.

ДЕМИР-ОРУК ЧЕТКИЗИ КАЛБАРАР

ГАВАНА. Куба экономиканың шалыпкын хөгжүлдези, пассажирлер болгаш чүктер сөөртүрүүнүн улгадыышкыны демир-оруктун чаа шугумнарын тударын болгаш эрги оруктарны чаартырын, а ол ышкаш чурттун транспорт четкилерин немей тударын негеп келген.

Амгы үеде Кубада чаа сайзыраңгай демир-оруктарын тургузарының планы чедиишкиниг күүсеттинин турар. Ол план өзүгаар. Гавана-Сантьяго-де-Куба аразының 300 километр оруун чоокку чылдарда чаартырын, чылдала бир миллион демир-бетон сыртыктар кылыр заводту удурлап көрүп турар. Оон соонда демир-оруктун арткан участоктарын чаартып кылыр ужурлуг.

Демир-орук транспортун хөгжүдериниң бүгү талаларынга Совет Эвилели Кубага дузалап турар. «Граньма» солуннун бижип турары-биле алырга, ССРЭ-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылга чок болза, амгы үенің демир-оруун турузарының сорулгазын чурт чедиишкиниг күүседип шыдавас.

ЧЕХОСЛОВАК ДЕМИР-ОРУКЧУЛАРДА

ПРАГА. Чехословакияда делегейде эң-не сырый демир-орук четкизи туруп турар. Амгы үеде демир-оруктун хемчээли ниитизи-биле 13.000 километр боop турар. Чылдын-на ЧССР-ниң демир-оруубиле пассажирлерниң 9.000 болгаш бараанның 6.000 поездилери чоруп турар.

Чуртта электрижиттинген демир-орук ийи муң километр ашкан. Электровозтар-биле бүгү сөөртүлгениң 58 хуузун кылып турар. 1975 чылга чедир бус-биле ажылдаар поездилерниң үлүү ийи хуу чедир (амгы үеде — сес хуу) эвээжээр.

Чехословак транспортту улам хөгжүдеринге Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга улуг ужур-дузалыг.

Амгы үеде чехословак демир-орукчулар социалистиг экономиктиг таарыштырылганын комплекстиг программазын боттандырып чорударынче киришкеннер. Ол программа улус ажыл-агыйның ындыг чугула адырының мурнунга чаа-чаа арганларны ажыдын турар.

РУМЫНИЯНЫҢ ЧЕР ИШТИНДЕ САНАТОРИЙЛЕРИ

БУХАРЕСТ. Слэник-Прахованың бальнеологтуг курорту—Румынияда эң солун эмнелгелериниң биреэзи. Ол ийи бедик дагның аразында 411 метр бедикте оргулааш черде турар. Ол чер шаг-шаандан тура дус казар ханы уургайлары-биле сурагжаан. Оларның биреэзинде чер иштинде 180—200 метр ханы уургайда бир хөлдүн эриинде тыныш бачыдаар аарыг кижилерни эмнээр санаторийлерни тудуп тургускан.

Ындыг чер иштиниң санаторийлери Слэника-Молдованың, Прайданың болгаш Тыргу-Окнаның дус ууртайларында база чедиишкиниг ажылдап турар.

Слэника-Молдовага эмнеттирген муң ажыг кижиниң кадыының байдалы дыка экижээн деп ол чернің бальнеологтуг эмнелгелериниң директору Михай Буду чугаалап турар.

Олардан дыка хөй кижи шуут экирип чанганнар. Бистер тыныш бачыдаар зарыгны эмнээриниң дуржулгазын даштыкыдан, эң ылангыя Совет Эвилелинден өөренип турар бис. Бистің дус казып турган уургайларывыстың онзаланчак байдалын өөренип көргеш, эмнээринин чаа хевирин ажылдап кылган бис. Ол арга таарымчалыг дээрзи херек кырында бадыткаттынган.

(СЭТА).

Э. Хонеккерниң чугаазы

БЕРЛИН. СЭТА). ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер ГСЧП-ниң Берлин округ конференциязының делегаттарынга чүве чугаалааш, делегейде даштыкы политиктиг байдалды тодаргайы-биле тайылбырлаан.

В. И. Ленинниң чагыларын боттандырып чорударынга СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың улуг ачы-хавыяазының дугайын бүгү делегейде ханы хүндүткел болгаш өөрүп четтириишкин-биле чугаалажып турар деп, ол медеглээн. Социализм хөрөөнге, тайбың хөрөөнге, кижи төрелгетениң аас-кежин дээш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтин хууда ажыл-чорудулгазын бүгү делегей ханы хүндүткел болгаш өөрүп четтириишкин-биле демдеглеп турар. Л. И. Брежневтің чоокта чаа Кубага аянчоруу социалистиг дем каттыштырылгазының, бистің чурттарның бүзүлбас чаңгыс эвинин улам сырый каттыжыышкынының сорук киирикчи хереченээн болган.

Л. И. Брежнев Кубага бодунун аян-чоруу-биле, эш Фидель Кастро-биле санал-онал солчуушкуну-биле, Американың баштайгы социалистиг күрүнезинге бодунун чугаалары-биле делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиннинге, тайбын болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш демиселди моон-даа соңгаар чедиишкиниг калбартын чорударынга чугула салыышкынны киргеп деп, Э. Хонеккер демдеглээн.

ГСЧП ТК-ның Бирги секретары социализмниң болгаш оон кол күжү—ССРЭ-ниң күчү-шыдалынын өскенин демдеглээн. Социализмниң политиктиг, экономиктиг, культура, социал-политиктиг эдилер талазы-биле болгаш шериг-даа талазы-биле күчү-шыдалы делегей социализминиң туружун быжыктырган болгаш тайбың кожа-хелбээ догунаашкынының политиказын амыдыралга улам чедиишкиниг боттандырып чорударынга идиглиг боop турар деп, ол чугаалаан.

Э. Хонеккер ГДР биле ГФР-ниң аразында харылзаалар дугайын чугаалааш, ГДР биле ГФР-ниң аразында харылзаалар үндезиниериниң дугайында керээни боттандырып чорударын ГДР үзамдыктырып турар дугайында ГФР-ниң парлалга органнарының хоозун хоп-меге үүлдерин буруу шапкан.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырып турарының үезинде чедип алган түннелдерин улам быжыглаар дээш ГДР Совет Эвилели болгаш өске-даа социалистиг чурттар-биле кады моон соңгаар-даа демисежир апаар деп, Э. Хонеккер демдеглээн.

ПРОФЭВИЛЕЛ ЧЫЫЖЫ

ХАНОЙ. СЭТА-ның корреспондентизиниң дамчытканы:

Февраль он бирде ында Вьетнамның профэвилелдер каттыжыышкынының III съездизи байырлыг байдалга ажыттынган. 1 миллион 300 муң профэвилел кежигүннерин төлөөлөөн 500 ажыг делегаттар ВДР-ниң Национал хуралының төөгүлүг залынга чыглып келгеннер. Съездиде барык 30 чурттун делегаттары, оларның-биле кады ВЦСПС-тің секретары В. Ф. Богатикова баштаткан совет профэвилел делегациязы база олуржуп турар.

Вьетнамның профэвилелдер каттыжыышкынының дargазы Хоанг Куок Вьет съездини ажыткан. Хан төгүүшкүнүг дайын, вьетнам улуска удур агрессия ээлчеглиг съездини чогуур өйүнде чыыр арганы бербейн турганын демдеглээш, америк агрессияга удур дайын үезинде оларның кызымаккай күш-ажылы дээш Демократтыг Вьетнамның бүгү ажылчы чоннарынга өөрүп четтириишкинни илереткен. Бо чылдың күрүне планын хуусаадан эрте күүседири дээш социалистиг чарышты улам калбартырынче чурттун профэвилелдериниң бүгү кежигүннерин Хоанг Куок Вьет кыйгырган.

ВДР-ниң президентизи Тон Дык Тханг доңчу чүве чугаалааш, америк агрессияга удур вьетнам улустун демиселин деткип турганы дээш съездиде олуржуп турар даштыкы делегацияларның чурттарынга өөрүп четтириишкинни илереткен.

ВАП ТК-ның Бирги секретары Ле Зуан «Революцияның чаа үе-чадазы болгаш профэвилелдериниң сорулгалары» деп делгеренгей илеткел кылган.

Съезд Вьетнамның профэвилелдер каттыжыышкынының Күүскомунун отчёт илеткелин чугаалажып көөр болгаш Уставка өскериилделерни кылыр, удуртур органнарны соңгуур.

Вл. БУРБУЛИС,
А. МИНЕЕВ.

Бо хөй өрөөлдерлиг, дөрт хөрөнгө бажыңның амыдыралы өрөн өрте-ле дойлуп өгелөөр. Эжиктер оон-моон ажыттынып, оолдар, кыстар чунар өрөөлдерже далажып чоруп турар. Гантели, эспандер туткан өртенги сула шимчөөшкиннер кылган турарларны өрөөл бүрүзүнден көрүп болур. Өртен өрте өгелөөн шимчөөшкин 8 шакка чедир чоорту намдап, ыржым баар.

Дүштекиниң үш шак үезинде эжиктер ажыттынып, номнар, сумкалар туткан оолдар, кыстар база катап-ла шуужүп өгелөөр. Бо болза Кызылдың көдөө ажыл-агый техникумунуң сургуулдарының ниити чуртталга бажыңдыр. Мында техникумнуң 320 хире сургуулдары чурттап, өөренип, дыштанып турар. Чурттаарынга бүгү таарымчалыг байдалдар мында тургустунган. Бир өрөөлде-ле 3—4 кижи бар. Чемненир болгаш кичөөлдөөр столдар, сандайлар, идик-хеп, өөредилге херекселдери шыгжаар тудуш шкафтар өрөөл бүрүзүнде. Өрөөлдерниң чурттакчылары боттары чурттап турар черинге, херекселдеринге камныг, сеткилинге тааржыр кылдыр дерип, каастап алган.

Кежээ 10 шакка чедир бажыңның амыдыралы долу, шапкын агым-биле үргүлчүлөөр. Кичөөлдерге белеткенир, хөй-ниити даалгалар күүселдели дөөш, техникумнуң болгаш хоорайның спортчу секцияларынче, бот-тывынгыр уран үүл белгүмнеринче, библиотекаларже, хөгжүм-шии, кино театрларынче сургуулдир бис. Техникумнуң дирекциязы болгаш ажылдакчылары чыл бүрүде септелгени өки кылып, чаа-чаа дериг-херекселдер-биле четчелеп берип турарынга өөрүвес арга чок. Боттарыстың талаысыстан ол бүгүге өки өөредилге, быжыг сагылга-чурум-биле харыылаар дөөш оралдажып турар бис.

Ам өөредилге чылының бирги чартыы төнген. Өрөөлдер ишти, ында дериг-херекселдер күскү олчаан, арыг-силиг хевөөр арткан. Келир чайның септелгезинге өлөөн хөй өрөөлдерни шуут септелге хереглевес арттырар бодап турар бис. Шак мындыг арыг-силиг, эмге-хумагалыг чорукту дар ыңай-бөөр шуужүп-ла турар.

Ол кежээ база-ла дыштаныр өрөөлди сургуулдар доллур олурупкан. «Ам маңаа башкы училищезиниң сургуулдары-биле кады «Культурлуг аажы-чан, кижизиг чорук» деп аас журналы эрттиреривис бо»—деп кижизидикчи башкы Нина Евгеньевна Зырянова тайылбырлады. Сургуулдарның өөредилгезин, хостуг үе-шагын канчаар организастап, турарын айтырарывыска, сургуулдар чөвүлелиниң даргазы Александр Хертек мынча диди:

— Бир-ле дугаарында, шак мындыг өки бажында чурттап, өөренип турарывыс дөөш, төрөөн партиявыска, чазаавыска улуу-биле өөрүп четтиргенивисти илередиксөөрөөлдер аразында тергиин өки өөредилге, арыг-шевер, чурум-сагылга дөөш чарыштың ачызында чедип алганывыс бо. Типилекчи болган өрөөлдерниң чурттакчылары неделя, он хонук аайы-биле халас кино азы шии, концерт көрүп турар. Шилчип чоруур вымпел-биле кады, хөгжүм херекселдери типилекчи өрөөлдерниң чурттакчыларының эргезинге баар.

Сургуулдар хостуг үе-шагын колдуунда-ла хилис эрттирбейн турар болду. Кол кезиинде-ле техникумнуң бөдүнда эртип турар культурамассалыг хемчеглерге киржип турар. Суббота санында темалыг кежээлер, спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге чаңчыл болган спартакиада дөөш солун үүлдер-ле хөй болур. Чурукчулар, чурук тырттырыкчылары, мергежил азыбиле белгүмнерде, ыр, танцы ансамбльдеринде, спортчу секцияларга сургуулдар идепкейлиг киржип келген.

Улуг зал чогу-биле общежитиеге хөй кижи киржикчилиг дыштанылга кежээлери, конференциялар эрттирери болдунмас, ынчалза-даа дыштанылганы болүктеп организастап турар. Өрөөлдерде шыдыраа, шашки, хөгжүм херекселдери база бар.

Делегей байдалының дугайында, мораль-этика темаларынга, эртемнин чедишкиннеринге турасказаткан лекция, беседалар план ёзугаар эртип турар.

— Чүгле техникумда эвес, харын хоорайның спортчу секцияларында, уран үүл белгүмнеринде киржип турар сургуулдар кайы хөй. Чижөөлөөрге, ветеринария салбырының 3-кү курузунуң сургуулдары Сенчи Хертек, Владимир Комбу, Иргит Кан-оол, Маадыр-оол Саая, Николай Сат олар чаа тургустунган бот-тывынгыр национал шииниң улусчу театрында кирип алган. Агрономия салбырының сургуулу Эртине Куулар хол бөмбүүнге республиканың чыынды командазының кежигүнү. Валера Ооржак, Василий Монгуш, Сувучан Монгуш, Ума Байкара национал сыгыт, хомус ойнакчылары, Галина Ондар, Юрий Допул-оол дөөн ышкаш спортчулар хөй. Черле ынчаш бистин боттарывыстын баянистеривис, гитаражыларывыс, танцычыларывыс, ыраажыларывыс дөөш кымны чок дөөр. Ынчангаш хостуг үе-шагывысты демниг, кижи бүрүзүнге ажыктыг кылдыр эрттирип турар бис—деп, Александр Хертек түннеп чугаалады.

Келир үениң мал эмчилери, зоотехниктер, агрономнар, механиктер, бухгалтерлер — көдөө ажыл-агыйның специалистери шилип алган мергежилинге кызымаккай өөренмишаан, аныяк специалистин келир үедеги хүн бүрү амыдыралынга чугула үүлдерге боттарын белеткеп турарлар. Келир үениң специалистери колхоз, совхозларга баргаш, бедик культураның, мурнакчы эртемниң нептередикчилери болуру чугаажок.

М. САЯ.

ЧУРУКТА: № 66 өрөөлдиң чурттакчылары хостуг шагында.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Чурулга салбырында

Кызылдың уран чүүл училищезинде чурулга салбыры ажыттынгандан бөөр өлөөн каш чыл болган. Республиканың школаларынга чурулга башкыларын болгаш улусчу театрларга, Культура бажыңнарынга каастакчыларны ол үеним дургузунда белеткеп үндүрген.

Бо салбырга бирги чартык чылды түңнөөн чурук делгелгезин эрттирген. Ында 3-кү курсчу Дмитрий Саанның «Төрөөн черим», «Оваа», 2-ги курста Александр Ойдуптуң «Натюрморт», Елена Шуклинаның «Ыяш салдадыкчылары» деп чуруктарының бедик мергежил-биле чуруттунганын комиссия өки деп демдеглөөн.

Александр Ойдуп үүгле чурук чурууру-биле кызыгаарлаттынмайн, чонар-даш болгаш ыяштан чазаныр талазы-биле сонуургалдыг, оон чазаан үүлдери делгелгелерге киржип турар.

А салбырның доозукчу курузунуң суургуулдары чоокта чаа Ленинградче экскурсиялап чоруан.

Н. ШОЙДАА.

Ленин кудумчузу, бажың 47

КАТАЙГАНЫҢ ЫЯЖЫ

Катайганың ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин чаа библиотеказынга беш чүс ажыг номчумчулар доктаамал өзөп турар. Оларның эргезинде дөрт муң том ажыг политиктиг, техниктиг, уран чечен чогаалдар болгаш эртем номнары бар.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Школачыларга. **«Спорттуң хөгжүлдези».** 14.05—Медээлер. 14.15—Өөнүг телекөргүзүг. Балет дугайында. 15.20—15.30—Чапсар. 15.30—**«Эрткен чылдарның кинолары». «Пышка»** Уран-чечен фильм. 16.40—Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. **ЦСКА—«Динамо»** (Москва). 2-ги, 3-кү оюннар. 18.00—**«Ye».** Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Ургуларга. **«Моортай оглунга бажың тудуп бергени».** 18.40—Телемедээлер. 18.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.05—**«Брест областың уткуштур планы күүселдеде».** Дамчыдылгада Белоруссияның КП-зиниң Брест обкомунуң бирги секретары В. А. Микулич киржип турар. 19.50—Өөнүг телекөргүзүг. **«Бальзактың улуг ынакшылы»** деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 5-ки сериязы — **«Санкт-Петербугка ужуражылга».**

КЫЗЫЛДАН

20.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.55—Өөнүг телекөргүзүг. Социалистиг чурттарның чогаадыкчы аныяктарының концерти. 23.00—**«Ye».** Информастыг программа. 23.30—01.45—Өөнүг телекөргүзүг. Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. **«Спартак»—«Крылья Советов».**

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ЧАГААЛАР ДОПЧУЛАЛЫ

КӨДӨӨНИҢ КУЛЬТУРА ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

Ажыл-ишчи хүн доостур, чүс-чүс ишчилер хостуг үе-шагын культурлуг эрттиреривбиле клубтарже, культура бажыңнарынче чоруп турар. Бистиң республиканың хоорай, суурларында клуб, библиотека чок чурттакчылыг черни тывары берге. Культура одаглары боттарының эжиктерин ажыл-ишчилерге ажыдып, ангы-ангы солун хемчеглерни организастап эрттирип турары кымгаа өөрүнчүг. Оон дугайын бижөөн чагаалар редакцияга бола келгилөөр. Чаа солун шии, номчулга конференциязы, дыштанылга кежээзи, аас журналы, мурнакчылар-биле ужуражылга дөөш кандыг хемчегдерни чоруткан турар дөөр.

«Эрткен щитпирлиг үшкү чылда районнуң культура бажыңнарынга, көдөө клубтарга, кызыл-булуннарга болгаш ферма, бригадаларга 154 концерт, 181 лекция, беседа, янзы-бүрү темалыг кежээлер 127 удаа болган. Ылангыя «Кезээде хүннеп турзун», «Адаларның оруу-биле», «Күш-ажыл кижини каастаар», «Төрөөн чурт кыйгырып тур» дөөн ышкаш темалыг кежээлер онзагай эрткен. «Аас-кежиниң дугайында чугаалажыыл», «Кандыг кижини культурлуг дөөрил» деп диспуттарга хөй кижи киржип, бодалдарын солушкан. «Алдын сылдыстыг маадыр, сеңээ алдар», «Оларның ады мөңгеде дириг» деп аас журналдары бистиң бодалывыска ур-ле арткан»— деп, Ламажап Кыргыс Эрзин суурдан биске бижөөн.

Ажыктыг, солун хемчеглер хөй чонну хаара тудар, оларга солун болгаш уттундурбас дөөрзи оон тодаргай-дыр. Культура одагларында ажылдап турар кижилерниң үлегерлиг ажыл-ижин ол-ла автор мактаан.

Ол-ла районнуң Мөрен суурдан Чыргал Дадар суурнуң көдөө клувунга болган номчулга конференциязының дугайын бижөөн. Ону эрттиреринге библиотека өгелекчизи С. А. Бичелей, ол ышкаш школа башкылары П. С. Ижи, Э. Ш. Танова, М. Н. Чыргал болгаш өскелернин-даа өки киришкенин демдеглөөн.

Көдөөниң культура хандырылгазында кол чүве—культура албан черлериниң ажылының доктаамал болуру, ол ышкаш чорудуп турар хемчеглерниң массалыы, дөөштии болуру чугаажок. Бо талазы-биле алыр болза, чедир кылдынмайн турар чамдык үүлдерниң барын солуниуң бижикчилери база ыыт чокка эртпейн турар. Үүгле ында-хаая кежөөлер болгулаар, оларның белеткели кошкак, хөй кижи киришпейн баргылаар черлер база бар. Чок болза клубка үүгле кино көргүзөри-биле кызыгаарланып кааның фактылары база хөй.

Ыраккы Тожудан редакцияга чагаа келген. Оон ужур-утказы мындыг. «Тоора-Хем» совхозтуң салбыр төвү Ий суурда аныяк-өскен хостуг шагын чөп ажыглавайн, арагаже сундулаар таварылгалар барын айыткан. Корум-чуруму алдаашкыннары база эвэөн эвес. Салбырда хөй-ниити организациялары, ылангыя комсомол организациязы хостуг үе-шакты өөп организастап, культурлуг эрттирер талазыбиле эгелекчи чоруун көргүспейн турар. Культура одагларының ажылы база кошкак. Чогуур органнар ол бүгүнү көре тура, дөөштиг хемчеглер албайн келген. Дыштанылга кежөөлери организастаар, диспуттар эрттирер, номчулга конференциялары чорудар чергелиг ажылдарны, клуб, библиотека ажылдакчылары-биле кады демнежип организастаарының кандыг-даа аргазы комсомолчуларда бар.

Татьяна Дугаар-оол болгаш өске-даа бөлүк авторлар редакцияга чагаа бижөөн. Ында бижип турары болза: «УТКА 25 чылы» совхозтун Иштии-Хем салбырының ажыл-ишчилери тоску беш чылдың үшкү чылында алган социалистиг хүлөөлгелерин багай эвес күүсеткеннер. Салбырның чурттакчыларының хөй кезии фермада болгаш мал ажылында уйгудыш чок ажылдап турза-даа, оларга дыштанылга кежөөлери, кинолар барык болбайн турары хомуданчыг. Барык үш ай дургузунда чаңгыс катап көжер кино келген. Совхозтун «кино» деп каан бижиктиг машиназы бараанны чаагай хап турза-даа, ажыл-ишчилерге дуза чок бооп турар».

Иштии-Хем фермазы үүгле районда эвес, республикада дөөре ажылдыг фермаларның бирөөзи болгай. Ындыг турбуже ында ажылдап турар кижилерниң культура хандырылгазынче сагыш салбайн турарының чылдагааны чүдел?

«Соок клуб», «Ажылдавас библиотека» дөөн чергелиг чагаалар редакцияга база келгилөөр. Ында бижип турар четпестерниң кол-ла чылдагааны чоннуң культурлуг дыштанылгазы дөөш сагыш салыышкынның чамдык черлерде онза кошкаандан бооп турар. Ол ышкаш хүлөөнген ажылынга өө-харыысалга чок чамдык эштерниң даамай олуруп турарында. Көдөө ажыл-ишчилериниң культура хандырылгазы—хүннүң чугула айтырыгларының бөөзи. Колхозчулар, совхоз ажылчыннары болгаш өске-даа ажыл-ишчилер тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында холу дыңзыг, бедик тура-соруктуг ажылдазын дөөш культура албан черлериниң доктаамал ажылдаарын чедип алыры оларның чугула сорулгазы.

Геологтарга суурлар

Сахалинге болгаш Куриллерге геологтар чурттаар суурлар тударының перспективтиг планың тускай эртемниглер чогаадып кылган. Пограничный, Аскасай, Сабо, Тымовский, Луговой, Буревестник, Ильинск болгаш Шахтёрск деп черлерге шупту сес ындыг суурну тудар. Ол черлерге бүрүнү-биле чаагайжыттынган бажыңнар, уруглар садтары, школалар, магазиннер, кафелер, клубтар, эмпелгелер бар апаар.

Шинчөөчи болүктерни ажылдаар черинге автобустар азы вертолёттар чедирер. Геология информацияларының баштайгы шинчилелдерин кылгаш, оларны удуртулганың автоматчыткан системазынче телетайп-биле дамчыдып бөөр төптерни база суурларга дерип тургузаар.

Баштайгы ындыг суурну Южно-Сахалинскивин сонгу талазында Луговой деп черде тудуп турар.

Карл РЕНДЕЛЬ,
ПМА-ның корреспондентизи.

Болүкте үүгле кыстар

Калмык АССР-ниң Городовиковода көдөө профессионалтехниктиг училищеде 14 өөредилге болүктери бар. Оларның бирөөзи онзагай: ында үүгле уруглар бар. Ындыг болүктү республикага өң баштай тургусканы ол.

Чоокта чаа школа дооскан 18 кыстар калбак билигниң механизаторлары болур деп шинтирлеп алганнар. Мергежилди ылап шилип алгандыр дөөрзиниң дугайын оларның өөредилгеге чедишкиннери херечилеп турар. Оларның болүү чартык чылда бирги черни өөлөөн.

Механизаторнуң мергежили шагда-ла үүгле «өр» кижиниң эвес болу берген. Сөөлгү чылдарда ол мергежилди үш үүс ажыг уруглар шиңгөөдип алган. Оларның иштинлеп дыка хөйү МТЗ-50 деп тракторну хүлөөп алгаш, ам фермаларда, садтарда болгаш огородтарда чедишкиннинг ажылдап турарлар.

Элиста.

(СЭТА-ның корр.).

ОРУС ДЫЛ—ӨҢ-НЕ СУРАГЖААН

Моолда даштыкы дылдардан орус дыл өң-не сурагжаан. Ону өөренириниче улуг кичөөнгей салып турар апарган.

Амгы үеде улус өөредилге системазының бүгү звеноларында орус дыл өөренириниң шагын көвүдеткен. Орус дылды өөредириниң программазын болгаш ону башкылаарының методиказын улам ыңай сайзырангайжыдып, чаа өөредилге номнары биле херекселдерин четчир санныг кылдыр белеткеп берип турар.

Улуг назылыг чурттакчы чоннуң ортузунда орус дыл өөренир дөөш шимчөөшкин улам калбарган, ажылчыннарны болгаш көдөөниң ажыл-ишчилерин орус дылга өөредиринин чаа, өлөөн сайзырангай системазын бадылап тургускаш, ону ам ийи чыл дургузунда боттандырып турар.

(СЭТА-ның корр.).

Кометаны хайгаарап тур

ЧУРУКТА: астрономнар амгы үеде ындыг болбаазын техника-биле чепсегленген.

В. ХРИСТОФОРОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

БАШТАЙГЫ КОНЦЕРТ

Улуг-Хем районда «Улуг-Хаа» совхозтуң төвү Көк-Чыраа суурнуң чурттакчылары клубту долдур олурупкан. Көк-Чыраа сес чыл школазының башкызы эш А. Дагбалдай СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң Кубага аянчоруунуң дугайында лекцияны номчаан.

Көк-Чыраа суурнуң хөрөөженнер чөвүлелиниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң концертин чыылганнар көрген. Бо чөвүлел эрткен чылын районнуң хөрөөженнер чөвүлелдериниң аразында калбарган социалистиг чарышка ийнги черни алган. Концерттиң программазы амыдырал-биле сырый холбаалыг, солун болган. Киржикчилернин аразында башкылар, амчилер, культура, ясли ажылдакчылары дөөш янзы-бүрү мергежилдиг кижилери бар. Совет Тываның 30 чыл оюнга турасказаткан уран чүүл көрүлдезинге Көк-Чыраа суурда 6 коллектив белеткенин турар. Арткан коллективтер концерттерин чоокку үеде көргүзер.

О. ТАВАА.

Чаа кинону көрүңер

«ХАННЫГ ДАШ» деп «Таллинфильм» студияның үндүргени чаа кино республиканың киноэкранында үнүп өгелөөн.

ТЫВА АССР-НИҢ ИХМ ССРЭ-НИҢ ИХМ-НИҢ ДӨӨДИ БОЛГАШ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ КУРСАНТЫЛАР ЧЫЫЛДАЗЫН ЧАРЛАП ТУР

Өөренир хуусаазы дөөди школаларга 4 чыл, ортумак школаларга 2 чыл. Анаа ИХМ органнарынга ажылдаар, юридика талазы-биле дөөди болгаш ортумак эртемниг специалистерни белеткөөр.

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң Омск дөөди школазынга болгаш Иркутскиниң өрт-техниктиг училищезинге кадыының байдалы ИХМ органнарынга ажылдаарынга тааржыр, 30 хар чедир назылыгларны хүлөөп алыр. Волгоградта, Горькийде, Рязаньда дөөди школаларга, ол ышкаш Новосибирскиде, Хабаровскиде, Барнаулда, Саратовта ортумак школаларга үстүнде айыткан үүлдерден ангыда, шериг албанын эрттиргеннерни хүлөөп алыр.

Школаларга кирерлер дараазында эртемнерге конкурстуг экзаменнер тудар:

орус дылга болгаш литературага бижимел болгаш аас-биле;

ССРЭ төөгүзүнге бижимел-биле;

даштыкы дылга (үүгле дөөди школаларга кирерлер);

Үндезин чурттакчыларны конкурстан дашкаар хүлөөп алыр.

Дөөди болгаш ортумак өөредилге черлеринге кирерин күзөөннер эмчи комиссиязын эртери-биле бо чылдың май 25-ке чедир Тыва АССР-ниң ИХМ-нин кадрлар килдизинге дараазында документилери-биле келир:

1. Ортумак эртеминиң дугайында документ бодубиле.
2. Шериг биледи (киир бижидилге херечилели).
3. Бүдүрүлге болгаш партия-комсомол талазы биле характеристика.
4. Бөрт чокка тырттырган 3×4 хемчөөлдиг үш чурук.
5. СЭКП азы ВЛКСМ хооркомунун, райкомунун чоруткан бижии.

Школага дужаал ёзугаар хүлөөп алган кижилерни кичөөлдер эгелөөр хүнден эгелеп халас чемненилге, ниити чурттаар чер, хеп болгаш айда 40 рубль хемчөөлдиг стипендия-биле хандырар.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Ханныг даш»** 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.15, 19.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Даглардың хаяны болгаш өскелер-даа»** 9.00, 10.40, 14.50, 16.30, **«Черлик чүрек»** 12.20, 18.15, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Коргуш чок атаман»** 15.00, 16.50, **«Гитаралыг адаттыныкчы»** 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Эртинелер ортулуу»** 15.00, **«Цеплистин кажарлаашкыны»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдөө ажыл-агый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15953. ЧАГЫГ № 36

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном өдрының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00071.